BATI RESMİNDE AMELİYAT TEMASI

Ahmet Kadir ÖZCAN

Yüksek Lisans Tezi

Resim Anasanat Dalı

Danışman: Doç. Burçin Erdi ES

2023

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BATI RESMİNDE AMELİYAT TEMASI

Ahmet Kadir ÖZCAN

RESİM ANASANAT DALI

DANIŞMAN: Doç. Burçin ERDİ ES

TEKİRDAĞ-2023
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

26 /09/ 2023

Ahmet Kadir ÖZCAN

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ASD : Resim Anasanat Dalı
Tez Başlığı : Batı Resminde Ameliyat Teması
Tez Yazarı : Ahmet Kadir ÖZCAN
Tez Danışmanı : Doç. Burçin Erdi ES
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2023
Sayfa Sayısı : 94

Rönesans öncesi dönemlerde tıp ve sanat ilişkisini konu alan eserler oldukça kısıtlıdır. Bu döneme ait çalışmalar genellikle tıbbi müdahalelerin veya tedavi yöntemlerinin tasvir edildiği çizimlerden oluşmaktadır. Ancak Rönesans dönemi, aydınlanma hareketlerinin etkisiyle tıp ve sanat alanları arasındaki ilişkide önemli bir dönüşümü beraberinde getirmişti. Bu dönemde insan anatomisi üzerine yapılan çalışmalarda büyük bir ilerleme gözlemlenmektedir. Bu gelişme, tıbbi çalışmaları içeren sanat eserlerinin ortaya çıkmasının önünü açtı. Özellikle ameliyat sahneleri, kadavra incelemeleri ve cerrahi müdahalelerin detaylı bir şekilde betimlendiği sanat eserlerinde artış görülmektedir. 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise anestezinin keşfi, cerrahi müdahalelerde büyük ilerlemelerin önünü açtı. Anestezinin kullanımıyla ameliyatlar daha az ağrılı hale geldi ve bu da cerrahi işlemlerin daha karmaşık ve uzun süreli olmasına olanak sağladı. Bu dönemde cerrahlar, daha önce mümkün olmayan şekillerde hastalıklara müdahale etmeye başladı. Bu tıbbi gelişmeler, sanat alanını da etkiledi ve ameliyat temalı eserlerin doğmasına neden oldu. Bu tez çalışması, batı resim sanatında ameliyat temalı sanat eserlerinin incelenmesini konu almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ameliyat, Hekim Ressam, Sanat, Tema, Tıp

ABSTRACT

Institution, Institute	:	Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department	:	Department of Painting
Thesis Title	:	The Theme of Surgery in Western Painting
Thesis Author	:	Ahmet Kadir ÖZCAN
Thesis Adviser	:	Assoc.. Burçin Erdi ES
Type of Thesis,Year	:	MA Thesis, 2023
Total Number of Pages	:	94

In the periods preceding the Renaissance, works focusing on the relationship between medicine and art were rather scarce. The endeavors of this era primarily consisted of depictions portraying medical interventions or treatment methodologies. However, the Renaissance period witnessed a significant transformation in the interplay between medicine and art, largely influenced by the Enlightenment movements. This era marked a notable advancement in the studies related to human anatomy. This progress paved the way for artistic creations that encapsulated medical themes. Particularly, there was an increase in artistic works detailing scenes of surgeries, cadaver examinations, and intricate surgical procedures. By the mid-19th century, the discovery of anesthesia brought about a substantial revolution in surgical practices. The utilization of anesthesia rendered surgeries less painful, thereby enabling more complex and prolonged surgical procedures. Surgeons during this period began to intervene in ailments in ways previously deemed unfeasible. This medical breakthrough also left its mark on the realm of art, leading to the emergence of artworks centered around surgical themes. The focal point of this thesis work resides in the examination of artworks within the Western tradition of painting that revolve around the theme of surgery.

Keywords: Art, Medicine, Physician Artist, Surgery, Theme

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, yazılı tarihin başlangıcından 21. yüzyılın ilk çeyreğine kadar ameliyat temasını konu alan batılı sanat eserlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Köklü bilim ve sanat geçmişi olan toplumların sanat tarihi incelendiğinde, ameliyat temasını konu alan sanatçı ve hekim sanatçıların var olduğu bilinmektedir. Bu toplumların bilim ve sanat ayağı olan Rönesans dönemine bakıldığında, ameliyat temalı sanat eserlerinin eğitim veya dönemin cerrahlarının üstün başarılarını insanlara sergilemek amacı taşıdığı görülmektedir. Rönesans döneminde olduğu gibi modernizm döneminde de benzer amaçlar taşıyan eserler bulunmaktadır. Fakat modernizm dönemindeki fark, bilimsel keşiflerin artmış olmasıdır. Bu keşiflerden tıp ve sanat alanı da etkilenmiştir. Modernizm dönemi sanatçıları tanık oldukları ameliyat sahnelerini akademik bir üslup ile betimlediği gibi daha öznel yaklaşan sanatçılar da bulunmaktadır. Bu tezde batı sanatı ve tıp ilişkisi incelenerek, sanatçı ve hekim sanatçıların ameliyat temalı sanat eserleri araştırılmıştır.

Tez çalışma sürecinde, ilgisini asla kesmeyen, araştırmamın oluşmasına, düzenlemesine engin bilgileriyle ve deneyimleriyle desteğini gösteren sayın hocam Doç. Burçin ERDİ ES'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI…….…….. ii

TEZ ONAY SAYFASI…… iii

ÖZET..... iv

ABSTRACT ...……..…..……... v

ÖNSÖZ..... vi

İÇİNDEKİLER vii

GÖRSELLER LİSTESİ iv

GİRİŞ 1

1. SANATIN TANIMI 3

1.1. Sanatta Tema Kavramı 4

1.2. Ameliyat Teması …….……..... 5

2. TIP VE HEKİMLİĞİN KÖKENİ …….... 6

2.1. Tıp ve Sanat ……..... 9

2.2. Hekim Ressamlar ……..... 10

3. RÖNESANS ÖNCESİ RESİM SANATINDA AMELİYAT TEMASI 12

4. RÖNESANS VE SONRASI RESİM SANATINDA AMELİYAT TEMASI 17

4.1. Hieronymus Bosch …….....…… 18

4.2. Hans Wechtlin …….....…… 20

4.3. Jan Sanders van Hemessen …….....…… 21

4.4. Leonardo da Vinci …….....…… 23

4.5. Rembrandt Harmenszoon van Rjin …….....…… 27

4.6. Jan van Neck …….…….....…… 33

4.7. Antoine de Favray …….....…… 35

5. MODERN DÖNEM RESİM SANATINDA AMELİYAT TEMASI . 37

5.1. Robert Cutler Hinckley …….....…… 38

5.2. Thomas Eakins ……..…… 41
5.3. Georges Alexandre Chicotot ……..…… 44
5.4. İlya Yefimoviç Repin ……..…… 47
5.5. Adalbert Franz Seligmann ……..…… 49
5.6. Henri de Toulose Lautrec ……..…… 51
5.7. Edvard Munch ……..…… 52
5.8. Max Oppenheimer ……..…… 54
5.9. Christian Schad ……..…… 56
5.10. Reginald Brill ……..…… 58
5.11. Alfredo D. Crimi ……..…… 60
5.12. Jacob Armstead Lawrence ……..…… 62
6. POSTMODERN DÖNEM VE SONRASI SANATTA AMELİYAT TEMASI **64**
6.1. Postmodernizmin Tanımı ……. 64
6.2. Joe Wilder ……..…… 66
6.3. Malika Favre ……..…… 69
6.4. Orlan ……..…… 71
6.5. Stelarc ……..…… 75
AHMET KADİR ÖZCAN'IN ÇALIŞMALARI VE SANAT GÖRÜŞÜ **78**
SONUÇ 83
KAYNAKÇA 85
ELEKTRONİK KAYNAKÇA 88
GÖRSEL KAYNAKÇA 90

GÖRSELLER LİSTESİ

		Sayfa
Görsel 1:	El Brujo, Les Trois Frères Mağrası, ……..…….....	7
Görsel 2:	Trepanasyon uygulanmış kafatası	13
Görsel 3:	Scamnum Hippocrates veya luxation tablosu …….....	14
Görsel 4:	Apollonius of Kitton, çıkık çene operasyonu	15
Görsel 5:	Fu-jen Ming-t'ang't'u akupunktur çizelgesi …….....	16
Görsel 6:	Cutting the Stone …….....	19
Görsel 7:	Bacak amputasyonu, Dünya Yara Cerrahisi kitabı	21
Görsel 8:	The Surgeon, or The Extraction of the Stone of Madness	22
Görsel 9:	Studies of an ox's heart …….....	24
Görsel 10:	Vitruvius Man …….....	26
Görsel 11:	Leiden Anatomi Tiyatrosu	27
Görsel 12:	De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp	28
Görsel 13:	De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp kesit ….....	29
Görsel 14:	The Anatomy Lesson of Dr. Deijman	31
Görsel 15:	Dr. Deijman'ın Anatomi Dersi Rekonstrüksiyon	32
Görsel 16:	Lamentation of Christ	32
Görsel 17:	The Anatomy Lesson of Frederik Ruysch	34
Görsel 18:	Saint Cosmas and Saint Damian dressing a chest wound	35
Görsel 19:	The First Operation with Ether ……	40
Görsel 20:	The Gross Clinic …….....	42
Görsel 21:	The Agnew Clinic	43
Görsel 22:	The First Attempt to Treat Cancer with X Rays	46
Görsel 23:	The Insertion of a Tube	47
Görsel 24:	The Surgeon E. Pavlov in the Operating Theater	49
Görsel 25:	Der Billroth'sche Hörsaal im Wiener Allgemeinen Krankenhaus	50
Görsel 26:	Dr. Pean Operating……	52
Görsel 27:	Self-Portrait on the Operating Table	53
Görsel 28:	Operation (Max Oppenheimer)…….	55

Görsel 29: Operation (Christian Schad) ……..……. 57
Görsel 30: A Surgical Operation …….…….... 59
Görsel 31: Modern Surgery and Anesthesia …….……. 61
Görsel 32: Surgery, Harlem Hospital …… 63
Görsel 33: Five Surgeons …….…….. 67
Görsel 34: Contemplation Before Surgery …….…... 68
Görsel 35: Surgeons as Heroes …….. 69
Görsel 36: The Operating Thearte ……. 70
Görsel 37: The Operating Thearte eserinden sonra paylaşılan fotğraf .. 71
Görsel 38: The Reincarnation of St. Orlan …….… 72
Görsel 39: The Reincarnation of St. Orlan …….…… 73
Görsel 40: 4th Surgery-Performance Titled Successful Operation …..... 74
Görsel 41: The Birth of Venus …….…….. 74
Görsel 42: 4th Surgery-Performance Titled Successful Operation …..... 75
Görsel 43: Ear on Arm …….……..…… 77
Görsel 44: Ear on Arm ……..…….…… 77
Görsel 45: Test X ……..…….…… 79
Görsel 46: Natureli Kurtarma Çabası …….……..…….…… 80
Görsel 47: Ingras …….……..…….…… 81
Görsel 48: Av Köpeği …….……..…….…… 81
Görsel 49: Orta Doğu Sorunsalı …….……..…….…… 82

GİRİŞ

Bilim, evrenin bilinmezliklerini inceleyen ve deneysel yöntemlere dayanarak sistematik bilgi üretmeye çalışan bir alandır. Bilim, temelde doğa olaylarını araştırır, ancak bu kavram, geniş bir yelpazede değerlendirilmelidir. Sadece fiziksel olguları değil, aynı zamanda sosyolojik, psikolojik, ekonomik, kültürel ve daha birçok bilgi alanını içerir. Bu nedenle, insanla ve çevresiyle ilgili olan her türlü olgu, bir şekilde doğa olayı olarak kabul edilebilir. Bilimsel çalışmalar, insanların düşünce kapasiteleri sayesinde diğer canlıların gerçekleştiremeyeceği şeyleri başarmalarını sağlamıştır. (Karaçay, www.baskent.edu.tr)

Sanat, bilim gibi insanın doğayı anlama ve ifade etme çabasıyla ortaya çıkmış bir alan olarak kabul edilebilir. Sanat, insanlık tarihinde kökleri derinlere uzanan bir olgudur ve her dönemde varlığını sürdürmüştür. İnsanlığın geçirdiği evrimler, yaşam tarzlarını, dünya algılarını, sanatsal ifadelerini ve sanata olan yaklaşımlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Her toplumda ve her dönemde, sanat farklı biçimlerde kendini göstermiş ve çeşitli formlar almıştır. Sanatın evrimi, insanların dış dünyayı anlama ve iç dünyasını ifade etme ihtiyacının bir sonucu olarak süregelmiştir.

Tarihe bakıldığında, bilimin ortaya çıkışı daha sonra gerçekleşmiştir. Bilim, gözlem, deney ve çaba gerektiren bir sürecin sonucu olarak doğmuş ve evrimleşmiştir. Bu nedenle, bilim nesnel gerçekleri anlamaya ve doğayı açıklamaya odaklanırken, sanat aynı zamanda öznel ifadenin ve yaratıcılığın bir ürünüdür.

Tıp ve hekimlik gibi alanlar, bilim ve sanatın etkileşmesinin ve iç içe geçmesinin örneklerinden biridir. Tarih boyunca birçok hekim, sadece tıp alanında değil, aynı zamanda sanatın farklı dallarında da yeteneklerini sergilemiştir. Bazı sanatçılar ise bilim, tıp ve hekimlik konularına ilgi göstermiş ve eserlerinde bu alanlara dair izler bırakmışlardır. Bu konu hakkında Tıp Hekimi Prof. Dr. Ali Haydar Bayat şöyle demiştir.

> Ne kadar bilimsel olmaya çalışılırsa çalışılsın tıbbın sanat yönü ağır basar, çünkü sosyal ve kültürel cepheleri vardır. Dolayısıyla bir hekim, teknisyen ve bilim adamı olmanın yanı sıra başka özellikler de taşıdığını, mesleğinin din, felsefe, ekonomi, edebiyat, sanat, gibi kültürün bütünüyle yakından ilgili olduğunu bilmelidir. (Bayat, 2016)

Bilim ve tıp, yazılı tarih boyunca gelişmekte olduğu gibi, sanat alanı da kendi içerisinde değişimini sürdürmektedir. Tarih boyunca sanatçılar veya hekim sanatçıların ürettiği eserler, tıbbın ve sanatın kesiştiği noktalar olmuştur. Tıp, sanattan yararlandığı gibi, sanat da tıptan yararlanmıştır.

Tıp geliştikçe uygulanan metotlar ve ameliyathane ortamları da gelişmiştir. Doğal olarak da Rönesans dönemi ve öncesine kadar cerrahi olanaklar oldukça kısıtlıydı. Konusu ameliyat olan sanat eserleri de bu bağlamda değişiklik göstermektedir. Yazılan bu tezde Rönesans dönemi öncesinden bu yana yapılan ameliyatların ve değişen ameliyathane ortamlarının sanat eserlerine yansımaları incelenmiştir.

1. SANATIN TANIMI

Sanat sözcüğünün insanlık tarihi boyunca hem kendi alanı hem de kendi alanı dışındaki pek çok alanda farklı bakış açıları ile yorumlandığını görmekteyiz. Bunun nedeni sanatın subjektif yapıda olmasından kaynaklanmaktadır. Sanat eleştiriye açık yapısı sayesinde pek çok disiplin ile iç içe olmayı başarmıştır. Günümüzde ise sanat TDK da şu şekilde tanımlanmaktadır. "*Bir his, tasarı, güzellik ve benzerinin anlatımında kullanılan usullerin tamamı veya bu tabirin sonucunda ortaya çıkan üstün imgelem*." (sozluk.gov.tr)

Sanat ve insan ilişkisinin kökleri, mağara dönemlerine kadar uzanmaktadır. Sanat, insanın duygu, düşünce, hayal gücü ve estetik anlayışını ifade etmek amacıyla yarattığı yaratıcı bir etkinliktir. Tarih boyunca, sanatın ne olduğuna dair soruların sorulması ve anlamı üzerine düşüncelerin şekillenmesi antik çağlara kadar uzanmaktadır. Antik çağda, filozoflar sanatın önemi ve etkisi üzerine düşüncelerini ifade etmeye başlamışlardır. Sanatın amacı, topluma ve bireylere nasıl bir katkıda bulunduğu, estetik deneyimin ne şekilde oluştuğu gibi konular, filozofların tartışma alanları olmuştur. Antik çağ filozoflarından biri olan Platon, sanatı daha çok evrendeki varlıkların yansıması olarak tanımlarken, Aristotales ise sanatın taklitten oluştuğunu ileri sürmüştür. Immanuel Kant'a (1724, 1804) göre sanat öğrenilebilir bir şey değildir. Yaratıcılığın doğuştan gelen bir yetenek olduğunu savunmuştur. R.G. Collingwood, (1889-1943) yazmış olduğu Sanatın İlkeleri (The Principles of Art, 1938) adlı kitabında duyguların yaratıcı ifadesinin veya bu ifadelerin dışa vurumu olarak sanatı tanımlamıştır. Filozoflardan sonra ise sosyologlar, psikologlar ve sanat tarihçileri sanatı incelemeye başlamıştır. (Collingwood, 2021, s:12-58)

Türkçede "Sanat" kelimesi, Arapça kökenli olan ve "şen, mutlu, güzel, becerikli" gibi anlamları içeren "صناعة" (ṣināʿa) kelimesinden türetilmiştir. Sanat kelimesi, İngilizcede "art", Yunanca "techne" ve Latincede "ars" olarak adlandırılır. Bu kelimeler, şiir yazma, at terbiyeciliği, çömlekçilik, ressamlık, ayakkabıcılık gibi insanın çeşitli becerilerini ifade etmek için kullanılmıştır. Geleneksel anlamda, bir "techne" ya da "ars" sahibi, saati ya da ayakkabıları üreten, şiir ya da resimler yaratan bir zanaatçı ya da sanatçı olarak kabul edilmekteydi. Sanatçı ile zanaatçı 18. yüzyılın sonlarına kadar hep aynı değerlerde görülüyordu. Ancak 19. yüzyılın başlarından

itibaren, sanatçı ve zanaatçı arasında belirgin farklar ortaya çıkmıştır. Sanatçı, estetik değeri yüksek sanat eserlerinin yaratıcısı olarak tanımlanırken, zanaatçı sadece işlevsel veya eğlendirici nesneler üreten bir kişi olarak görülmüştür (Shiner, 2020).

E. H. Gombrich, 1950 yılında kaleme aldığı "Sanatın Öyküsü" adlı kitabında sanat için şu ifadeleri kullanmıştır: "Sanat bir nesne değildir. Sanat bir teknikte değildir. Sanat aslında bir olgudur." Günümüzdeki sanat tarihçileri, sanatı insanın düşünsel ve duygusal ifadesinin bir aracı olarak gören, tarihsel, kültürel ve estetik bağlamda incelenmesi gereken evrensel bir fenomen olarak nitelendirirler.

1.1. Sanatta Tema Kavramı

Tema kelime kökeni olarak İtalyanca te'ma dan gelmektedir. TDK'da karşılığı ise "*asıl konu, temel motif, ana konu"* şeklinde tanımlanmaktadır. (sozluk.gov.tr)

Resim sanatı, birçok farklı tema ve ifade biçimi aracılığıyla insan deneyimini ve duygularını betimlemeye yarayan bir araçtır. Tema, resmin merkezi fikrini, duygusunu ve anlamını taşır ve bu nedenle resmin izleyici üzerindeki etkisini büyük ölçüde belirler.

Resimlerdeki temalar, sanatçının kişisel deneyimlerinden, düşüncelerinden ve dünya görüşünden etkilenir. Her sanatçının kendine özgü bir bakış açısı ve ifade biçimi vardır. Bu nedenle, aynı tema farklı sanatçılar tarafından farklı şekillerde yorumlanabilir. Örneğin, doğa teması, bir sanatçı için huzur ve dinginlik ifade ederken, başka bir sanatçı için vahşi ve güçlü doğanın sembolü olabilir. Bir tema zaman içinde ve farklı kültürlerde farklı yorumlanabilir, ancak temanın temel anlamı ve etkisi benzerlik gösterebilir.

Sanat eserlerinin oluşturulmasının arka planında, çeşitli unsurlar etkin rol oynar. Görsel sanatlarda teknik öğeler, çizgi, şekil, renk, boşluk, doku, değer ve form gibi etkenlerdir. Bu teknik yönlerin ötesinde, temalar eserin anlamı açısından büyük bir öneme sahiptir. İzleyiciye, sanatla kişisel olarak bağ kurma olanağı sunarlar. Temalar zamansızdır. (Williams A, www.speeli.com)

1.2. Ameliyat Teması

Ameliyat temalı sanat eserleri, tıp ile sanatın ortak konulardan biridir. Antik dönemlerde, tıbbi bilginin aktarımı için çizimler ve heykeller kullanılmıştır. Ortaçağ ve Rönesans dönemlerinde ise anatomi çalışmaları, tıbbi çizimlerin gelişmesine yol açmış ve bu da ameliyat temalı sanat eserlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 19. Yüzyılda anestezinin keşfi ile ameliyat ve cerrahi kavramları ortaya çıkmıştır. Tıp alanında gerçekleşen bu gelişim sanat alanına da yansımış ve ameliyat temalı sanat eserlerinin üretilmesinde etken olmuştur.

Ameliyat temalı sanat eserleri, tıp ve cerrahiye saygı gösterme, dönemin başarılı doktorlarının ününü ve başarısını yüceltme, izleyiciye tıp etiğini sorgulama, sanatçının duygularını ifade etme, çağın ve toplumun kültürel yapısını anlatma veya politik bir mesaj verme gibi çeşitli işlevler görebilir. Kısacası, ameliyat temalı sanat eserleri, bilim, tıp, sanat, kültür, politika, ahlak ve belge gibi pek çok alanda önemli bir yere sahiptir.

2. TIP VE HEKİMLİĞİN KÖKENİ

Tıp tarihin en eski alanlarından biridir. Ortaya çıkışı yazı ve konuşma dilinden daha eski olduğu düşünülen bir alandır. Tıp ve hekim kelimelerinin kökeni şu şekildedir.

Türkçe'de doktor ve hekimlik anlamlarına gelen Arapça "tabib" ve "tıb" kelimeleri, aslında "tabbe" kelimesinden türetilmiştir ve bir işin ehli olmayı, becerikli ve bilgili olmayı ifade etmektedir. Bu nedenle, "tabib" terimi, işini iyi bilen, dikkatli ve bilgili bir kişiyi tanımlar ve hastasını tam olarak inceleyip tanı ve tedavi sürecini yöneten kişiye de "tabib" denmiştir. "Tabib" kelimesi, aynı zamanda bilgin ve becerikli anlamlarını da içerir ve günümüzde "doktor" kelimesinin karşılığıdır. Kendilerini "tabib" olarak tanıtanlara ise "mütetabbib" (tabib geçinen) denilmiştir. "Tıp" kelimesi ise incelik ve yumuşaklık anlamı taşır ve Arapça'da büyücü veya büyücülük anlamlarında da kullanılır. (Bayat, 2016, s:18)

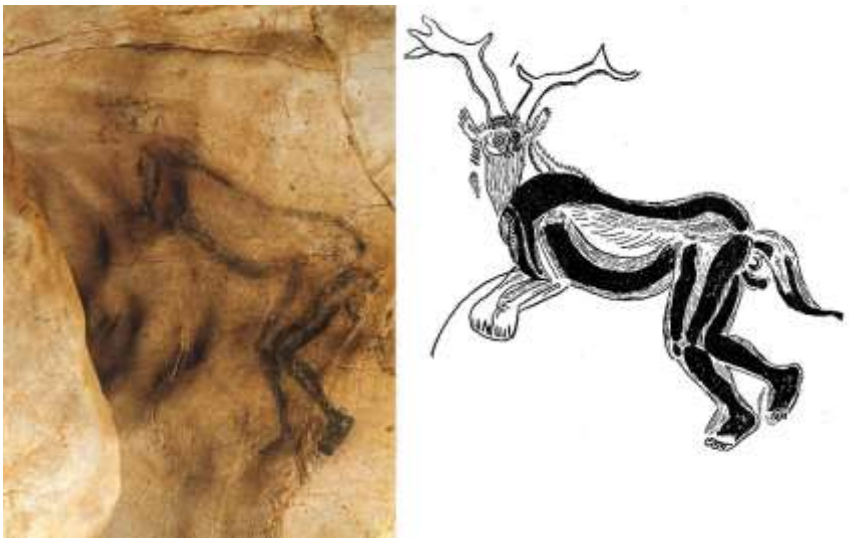
Hekim kelimesi, Hint-Avrupa dillerinde medicus/medicine/medicina kelimelerinin kökü med, "ölçmek, ölçülü olma" anlamına gelir. İngilizcedeki doctor, Fransızcadaki docteur kelimeleri, Latincedeki karşılığı olan "alim" olarak kullanılmaktadır. (Bayat, 2016, s. 18)

Tıbbın hastalıkların tedavisi için geliştirilmiş bilinçli bir uğraş olduğu düşüncesinden yola çıkarsak, bu bilim alanının insan bilinci kadar kadim olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Fakat elimizdeki kaynaklara dayalı yeteri kadar argüman bulunmadığı için, tıbbın ilk zamanlarda nasıl olduğu konusunda yalnızca öngörülerde bulunabiliriz. 19. ve 20. yüzyıllardaki incelemelerin yanı sıra, antropoloji ve paleontolojinin sunduğu kanıtlar doğrultusunda araştırma yapıldığında, tıbbın kökenlerinin büyüye, efsunculara ve dini pratiklere uzandığı ortaya çıkmaktadır. (Lewis, 1998, s. 8)

Tarih öncesinde ilkel insanlar, doğada gerçekleşen depremleri, yıldırımları, gök gürültüsünü, karanlık aysız geceleri ve fırtınaları açıklayamadıkları için, bu olayları korkunç felaketler olarak gördükleri düşünülmektedir. İlkel insanlar, bu felaket olaylarını iyi veya kötü ruhlar tarafından gerçekleştirildiğine inanmaktaydılar. Kötü ruhların felaketlere neden olduğunu düşünen ilkel insan, bu durumu adaklarla

veya tapınmalarla çözmeye çalışmıştır. Bu süreç doğrultusunda, gök yüzündeki yıldızlardan, bitkilerin iyileştirici özelliklerinden ve zehirlenmelere karşı tedaviler uyguladıkları bilinmektedir. Yapılan bu uygulamalar sonucu, kötü ruhları kovduğunu söyleyen büyücüler ortaya çıkmıştır. Bu ampirik ve içgüdüsel uygulamalardan bir "magic medicine" yani büyü-tıp alanı doğmuştur. (Lewis, 1998, s. 8)

Günümüzdeki gelişmemiş ilkel toplumlar gibi, tarih öncesi toplulukların da hekimlerin ve din adamlarının benzer görevleri üstlendiği görülmektedir. Fransa'da bulunan Les Trois Frères (Görsel 1) adlı mağarada yaklaşık 17.000-20.000 yıl öncesine ait bir kaya üzerine çizilmiş bir görselde, geyik maskesi takmış bir hekim-din adamı figürü bulunmaktadır. Bu hekim-din adamı, tarih öncesi topluluklarda büyücü veya şifacı rolünü temsil etmiş olabilir. Bu dönemlerde, hastalığın kötü ruhlar tarafından kaynaklandığına inanıldığı ve bu ruhları korkutmak amacıyla hayvan maskeleri kullanıldığı düşünülmektedir. Aynı zamanda hasta kişilere, teatral danslarla birlikte verilen ilaçlarla, hastaların şifacının büyüsel gücüne inanmalarının sağlandığı düşünülmektedir. (Lewis, 1998, s. 8)

Görsel: 1, El Brujo, Les Trois Frères mağrası, Fransa

Büyücü hekimler, insanları iyileştiren veya hasta eden büyüler yaparlardı. Kötü şansı değiştirmek için kaderden ve hastalıktan koruyacak tılsımlar ve muskalar geliştirirlerdi. Tarih öncesi hekim-din insanlarının sahip oldukları ilim ve bilgi,

doğanın ve yaşamın, özellikle de hayvan ve bitki zehirlerinin araştırılmasına dayandığı için, yaptıkları işler günümüzün modern tıbbı adına büyük bir anlam taşımaktadır. (Lewis, 1998, s. 8)

Yazılı tarihle birlikte, antik Yunan dönemlerine gelindiğinde hekimlerin toplumsal konumunun çok değiştiği görülmektedir. O dönemlerde büyücü hekimler ve hekim-din insanları bulunsa da hekimliğin kuralları ve metotlarının temelleri ilk kez bu dönemde atılmaya başlanmıştır.

Antik Yunan döneminde, epistemoloji olarak adlandırılan felsefe bilimi, tıp dahil olmak üzere farklı disiplinleri kapsayan bir araştırma alanıydı. Bu nedenle, Antik Yunan döneminde tıp sanatıyla uğraşan insanların bazıları aynı zamanda felsefeyle de ilgileniyordu. İlkçağ filozofları, başlangıçta "sophos" olarak adlandırılırken, daha sonra "sophoi" olarak anıldı ve Pitagoras'tan sonra "philos-sophos" adını aldılar. Bu durum, filozofların tıpla uğraşan bir kısmının da bulunması sebebine dayanmaktadır. (Bayat, 2016, s. 18-19)

Antik Yunan dönemi denildiğinde tıp alanı için akla gelen ilk figür Hippokrates olmuştur. Günümüz tıp dünyasında mezun olan yeni hekim adaylarının etmiş olduğu yemin, Hippokrates'in tıp ahlakına olan saygısına dayanmaktadır.

Hipokrates'in, milattan önce 460 ila 370 yılları arasında, günümüzün Türkiye kıyıları karşısındaki Kos Adası'nda (İstanköy) yaşadığı bilinmektedir. Hippokrates'in Platon, Aristoteles ve Atina merkezli klasik Yunan kültürünün çok uluslu yaratıcılarından biraz daha yaşlı olduğu düşünülmektedir. Hippokrates'in kendisi hakkında nerede yaşadığı ve ne kadar yaşadığı dışında çok az şey bilinmektedir. Fakat yapmış olduğu araştırmalar ve yazılı metinlerin çoğu günümüze ulaşmıştır. Hippokrates'i modern tıp dünyası için önemli yapan kısmı, kendisinin holistik bir tıp anlayışına sahip olmasıdır. (Bynum, 2020, s. 17-19)

Hippokratesçi düşünce her zaman bütün bir şekilde hastanın tamına yöneliktir. Hastaya derin anatomi veya otopsi araştırmalarını reddeder ve tıp bilgisi yüzey anatomisi ile kısıtlıdır. Bu yüzden Hippokrates bir hastaya teşhis koymadan önce hastanın neler yediğini, nerelerde yaşadığını, seyahat edip etmediğini, ne kadar sık hastalandığını sosyal konumuna kadar pek çok şeyi sorarak bir tanı koymayı

hedefler. Antik Yunan tıbbının bu özelliği modern tıp hekimlerinin birinci basamağının bir prototipi olarak görmektedir. (Bynum, 2020, s:19-20)

Antik Yunan'daki bu tıp anlayışını William Bynum, hastanın baş ucunda tıp olarak sınıflandırmaktadır. Çünkü bu dönemlerde henüz tıp okulları bulunmamaktaydı. Hekim hastanın başında bekleyerek hastaya teşhis koymaya çalışıyorlardı. Tıp ve hekimlik Rönesans dönemine geldiğinde dahi hala modernleşmesini tamamlayamamıştır. Steril ve uygun hastane ortamlarının gelişmesi yüz yılları bulacak hatta bazı toplumlarda gelişmesi epey bir zaman alacaktı.

2.1. Tıp ve Sanat

Tıp ve sanat, genellikle birbirinden bağımsız iki farklı disiplini temsil ederler. Tıp, hastaların sağlığını iyileştirmeye odaklanan bir alandır. Sanat tıp alanından farklı olarak daha çok estetik arayışları, duygusal ifadeleri ve düşünceleri öznel bir şekilde ifade eden bir alandır. Ancak bazı istisnalar dışında, bu iki disiplin zaman zaman ortak bir zeminde buluşmuş ve iş birliği yapmıştır. Örneğin, antik çağlarda tıbbi bilgiler sadece yazılı metinlerle değil, aynı zamanda görsel sanat aracılığıyla da aktarılmıştır. Bu, sanatın eğitim ve öğretimde etkili bir araç olarak kullanılmasının en büyük kanıtıdır. Renkler ve şekillerin, işitsel veya yazılı bilgi edinme yöntemlerine kıyasla çok daha etkili olduğu bilinmektedir. Bu yüzdendir ki, cerrahi ve tedavi içerikli eski kaynaklarda görsellere sıklıkla yer verildiği görülmektedir.

Tıp alanı için üretilen görseller, öğrenim açısından son derece önemlidir. Karmaşık insan anatomisi çözümlemek iyi bir gözlem ve inceleme gerektirir. Sanatçının, tıp görsellerini doğru bir şekilde aktarabilmesi için kadavra incelemelerini veya ameliyatları oldukça dikkatli takip etmesi gerekir. Doğru ve usulüne göre yapılması gereken bu çizimler, bilgiye ulaşımı da kolaylaştırmıştır. Sanatın bu özelliği, tıp ve bilim alanına büyük katkılar sağlamıştır. Bu yüzdendir ki, cerrahi ve tedavi içerikli eski kaynaklarda görsellere sıklıkla rastlanmaktadır.

Bilimsel gerçeklikte objektif unsurların, sanatsal gerçeklikte ise öznel unsurların öne çıktığı görülmektedir. Bilimsel sonuçlar, bilim insanının öngördüğü şekilde algılanmaktadır. Sanatta, sanat eserlerinin analiz edilmesi ve algılanması, her

birey tarafından farklı biçimlerde gerçekleştirilir. Örnek olarak, Thomas Edison'ın 1879'da icat ettiği ampul teknik açıdan zaman içinde gelişmiş olsa da temel işlevi aynı kalmıştır. Sanatta ise Alman besteci Beethoven'ın bestelerini dinleyen her bireyin farklı duygusal etkiler yaşadığı gözlenir. Bu durum, sanatın öznel bir deneyim olduğunun önemli bir göstergesidir. İngiliz şair ve eleştirmen Herbert Read, bilim ve sanat için şu sözleri ifade etmiştir: "Sanat ve bilim, birbirinden ayrı değildir, sadece yöntemleri birbirinden farklıdır." (Okutucu, 2014)

Hanry Ernest Sigerist'e göre, sanat ve tıp, insan medeniyetinin ve tarihinin iki temel ögesidir. Ona göre, sanat, yaratıcı düşüncenin somut bir ifadesidir, while tıp, insanların kendi türlerine yardım etmek için gösterdikleri çabanın bir yansımasıdır. (Okutucu, 2014)

2.2. Hekim Ressamlar

Bilim, tıp ve sanat, dil, din, ırk, renk ayırt etmeksizin, yapıcı olduğu kadar yıkıcı bir olgu olarak da kabul edilebilir. Bilim ve sanat, göründüğünden farklı olarak oldukça yakın unsurlardır. Bilime yönelen sanatçılar olduğu gibi, sanata yönelen bilim insanları ve hekimler de bulunmaktadır. Günümüze gelindiğinde, sanat alanlarıyla uğraşan hekimler görülmektedir.

Bir hekimin iş hayatına atıldığında, doğa kanunlarını açıklamak gibi bir çabası veya endişesi bulunmaz. Öncelikli amacı, hastasına yardımcı olmaktır. Başka bir ifadeyle, tıp bir bilimdir ve hekimlik ise bir sanattır. Hekimlik kavramı, Hipokrat'ın tıbbi ilkelerini ortaya koymasından 19. yüzyılın ortalarına kadar öncelikle bir sanat olarak kabul edilmiş, daha sonra ise bilim olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Modern üniversitelerin katkılarıyla hekimlik bilimsel bir temel kazanmış ve günümüze kadar gelmiştir. (Bayat, 2016)

İş hayatını hastaların dertlerini dinlemekle geçiren hekimler, günlük yaşamın stresini atlatmak için hobiler veya kültürel faaliyetlere yönelmiştir. Bu sayede kendilerini dinlendirebildikleri gibi sanata ve sanat tarihine katkıda bulunmuşlardır. Asıl mesleği hekimlik olmayan bazı sanatçıların ise tıp alanına ilgi duyduğu ve bu alanla alakalı eserler ürettiği bilinmektedir. (Bayat, 2016)

Türk resim sanatı tarihi incelendiğinde, ameliyat temasını konu alan sanatçıların ve eserlerin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, anatomi çizimleri yapan hekimler bulunmaktadır. Türkiye'de tıp fakültelerinde anatomi dersi yapılmaktadır. Derslere genellikle tıp doktorları girmektedir. Tıp fakültelerinde ise anatomi çizimleri üzerine dersler yapılmaktadır. Anatomi çizimleri üzerine ilk çalışmalarını üreten kişi İhsan Ünlüer'dir.

İhsan Ünlüer, 1926 yılında İzmir'de doğdu. İlköğrenimini İzmir Atatürk Lisesi'nde tamamladıktan sonra İstanbul Askeri Tıbbiyesi'ne geçerek lise eğitimini burada tamamladı. Askerlik hizmetini tamamladıktan sonra, İstanbul Tıp Fakültesi'nde kadın hastalıkları ve doğum asistanı olarak çalışmaya başladı. Ünlüer, aynı zamanda anatomik ressamlık da yapmıştır ve uzmanlık tezi olarak "Jinekolojik Genital Malformasyonlar ve Cerrahi Tedavi Atlası"nı hazırlamıştır. İhsan Ünlüer, tıp ve ressamlık alanlarının yanı sıra opera, yazarlık, karikatüristlik ve radyo programcılığı gibi farklı branşlarla da iç içe geçmiş bir hekimdi. Ünlüer'in anatomi çizimleri ve tez çalışmalarına erişilememiştir. (www.gazetekadikoy.com.tr).

Bu tez çalışmasında Ameliyat konusunu ele alan sanatçılar olduğu gibi hekim veya cerrah olan ressamlara da yer verilmiştir. Yapmış oldukları eserlere bir sanatçının bakış açısı dışında bir hekimin yaklaşımları da göz önüne alınmıştır.

3. RÖNESANS ÖNCESİ RESİM SANATINDA AMELİYAT TEMASI

Çivi yazısı, Sümerler tarafından keşfedilmiştir ve bilinen en eski yazı türü olarak yazılı tarihte Sümerceye dayanmaktadır. Bu nedenle kayıtlı tarih, yaklaşık 5.000 yıldır devam eden bir süreyi içerir. Genetik araştırmalar, insanlığın ilk ortaya çıkışının yaklaşık 1,5 milyon yıl önce olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Homo sapiens'in Afrika'dan ayrılmasının yaklaşık 60.000 yıl önce olduğu teorileri ve düşünceleri de bulunmaktadır. Antik tarih ise milattan önce 3000'den milattan sonraki 500'e kadar uzanan bir dönemi kapsar, bu süre boyunca insanlar tüm kıtalarda yaşamışlardır. (Kipfer, 2000)

Antik çağın ilk hekim ve cerrahları büyücülerdi. Canlıların (insanların veya hayvanların) kafataslarına yaptıkları delme işlemleriyle de bilinmektedirler. Dünyanın çeşitli bölgelerinde keşfedilmiş pek çok kafatası üzerinde yapılan incelemelerde, delik açılan alanın çevresinin keskinliğini kaybettiği, kemik yapısında zaman içerisinde iyileşmeler olduğu ve hastaların bu operasyondan sağ çıktıkları anlaşılmıştır. Bu işlem, sara hastalığı ya da baş ağrısını hafifletmek gibi amaçlar için uygulanıldığı düşünülmektedir. Unutmamak gerekir ki, antik çağlarda insanların kültürel yapıları, kötü ruhların veya iyi ruhların yaptığı olaylara karşı tapınmaya veya büyü yapmaya dayanmaktadır. Bu yüzden bu çağda yapılmış bu tarz ameliyatlar kötü ruhları kovma amacı da güdüyor olabilir. Kuşkusuz, antik çağ cerrahlarının bazıları büyük teknik yeteneklere sahipti. Kullanmış oldukları aletler, taşların keskinleştirilip sivriltilmesinden ibaretti. Bu aletlerle iltihap temizleme, delme ve kan akıtma işlemleri yapıldığı bilinmektedir. (Lewis, 1998, s:9)

Görsel 2'de, tarih öncesinden kalma bir kafatasında trepanasyon işlemi uygulandığı görülmektedir. Bu işlem, kafataslarına kare veya daire şeklinde delme işlemidir. Deliklerin boyutu yarıçapı 5 santimetreyi geçmemekte ve tek veya birden fazla olabilmektedir.

Görsel: 2, Trepanasyon uygulanmış kafatası

Delilik taşı, tıp alanında trepanasyon (trepanation/craniotomy) adıyla bilinmektedir. Tarihte bilinen ilk operasyonlardan biri olan trepanasyon, antik çağlarda uygulandığı gibi günümüzün ilkel toplumlarında da uygulanmaktadır. Rönesans devrinde İtalya'da şu adımlar izlenerek uygulandığı görülmüştür: İşlemin yapılacağı bölge tıraş edilir, ardından bu bölgeye, keskin bir aletle beyin zarına (duramater) kadar kazınır. Daha sonra iyileşmesi için bir takım bitkisel merhemler sürülür. (Bayat, 2016)

Antik dönemde, tıbbi bilgilerin resimler ve yazılarla birlikte kaydedildiği gözlemlenmiştir. Ebers Papirüsü, Eski Mısır'da ortaya çıkan ve tıbbi uygulamaların ilk belgeleri olarak kabul edilen bir eserdir. Bu papirüs, milattan önce 1700-1500 yıllarına tarihlenir ve Hammurabi Kanunları ile ilgili sağlıkla ilgili kuralları içerir. Ebers, 19. yüzyılda Eski Mısır Bilimi uzmanı olan George Maurice Ebers tarafından keşfedilmiştir. Bu keşif, çeşitli tedavi yöntemlerini ayrıntılı bir şekilde belgeleyen önemli bir kaynak olarak büyük değere sahiptir. (Ebbell, B. 1939)

Antik Dönemi'n sonları ve tıp tarihinin temelini oluşturan Yunan ve Roma dönemlerine baktığımızda, tıp adına daha verimli kaynaklara ulaşabilmekteyiz. Bu dönemlerde yapılmış tıp alanındaki eserlerin çoğu, arkaik (ilkel) unsurlar barındırmaktadır.

Görsel: 3, Scamnum Hippocrates veya luxation tablosu

Görsel 3, Hipokrat platformuna yatırılmış bir adamın bacak tedavisini göstermektedir. 11. yüzyılda yazılmış bir kitaptaki orijinal resmin bir kopyası olarak bilinmektedir. (Lewis, 1998, s. 26)

Görseli sanatsal ve tarihsel açıdan incelediğimizde, oldukça ilkel unsurlar göze çarpmaktadır. Mekân algısı yoktur ve perspektif henüz gelişmemiştir. Perspektifin sadece kolonların üst taraflarında denendiği, ancak hatalı çizildiği görülmektedir. Rönesans döneminin klasik merkezi kompozisyon anlayışının ilk izleri bu resimde görülmektedir. Modern tıp dünyasında olan hasta mahremiyetinin bu dönemde de olduğunu görmekteyiz. Sağ ve sol kolona takılmış perdeler, hasta mahremiyetinin en büyük kanıtıdır. Sütunların başlıklarına baktığımızda, korint düzene ait süslemeler olan akantus yapraklarından bir desen görülmektedir. Ayrıca, kolonlar kaidelere oturtulmuştur. Korint yapıdaki sütunlar, bu resmin Antik Yunan'ın yükseliş dönemlerinden birinde çizildiğini göstermektedir. Antik çağdan gelen resimlerin çoğu, kopyalanarak veya zor koşullar altında kalarak yıpranmış bir şekilde

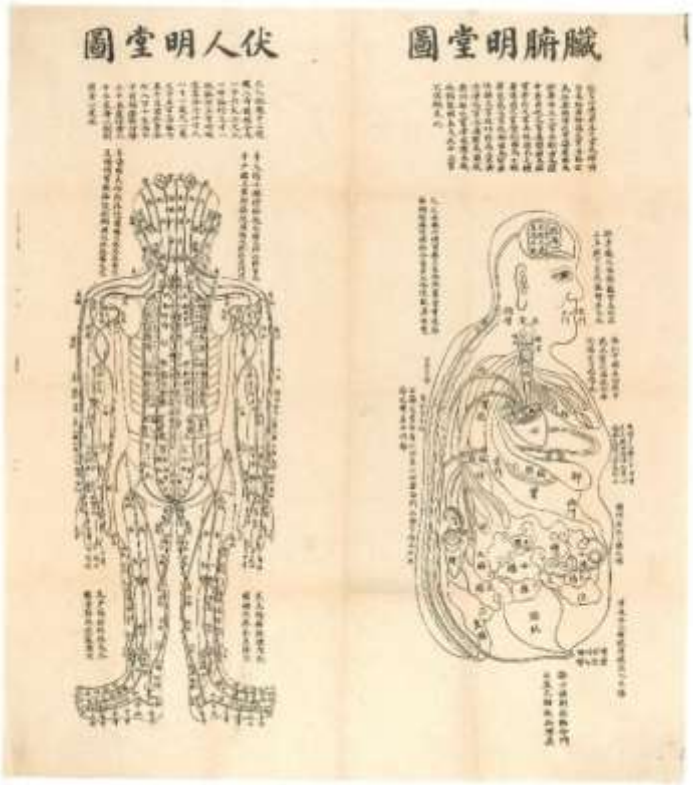
günümüze ulaşmıştır. Bu dönemlerde yapılan resimlerin çoğunun kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir.

Görsel: 4, Apollonius of Kitton, çıkık çene operasyonu

Görsel 3'te olduğu gibi Görsel 4'te de aynı arkaik unsurlar barınmaktadır. Mendibula çıkığının azaltılmasını anlatan bu görsel de yazılı Hipokrat okulunun eserlerinden biridir.

Çin kültüründe en çok bilinen tıbbi uygulama akupunkturdur. Akupunktur, hastanın derisine sıcak veya soğuk, 2,5-28 santimetre aralığında değişen farklı uzunluklarda gümüş, altın veya demir iğneler kullanılarak yapılan delme işlemidir. Antik çalışmalarda akupunktur yöntemi için 365 bölge belirtilmiştir. Akupunkturda uzmanlaşmış hocalar öğrencilerine iğneler aracılığıyla delinmiş, metalden yapılmış heykelciklerde eğitim verirdi. (Lewis, 1998, s. 21)

Görsel: 5, Fu-jen Ming-t'ang't'u akupunktur çizelgesi, T'han hanedanı döneminden veya daha öncesinden.

Görsel 5'i incelediğimizde, anatomi çiziminin hala tam olarak oturmadığını görmekteyiz. Figürün baş-omuz oranı, baş-beden uzunluğu ve baş-el-ayak oranlarında hatalı çizimler göze çarpmaktadır. Çin kültüründe, derin anatomiyi öğrenmek için kadavra incelemek yasaktı. Çünkü ölen kişilerin atalarına kavuşmasının tek yolu bütün beden ile ölmekti. Bu nedenle, görselin sağ tarafındaki figürün vücut anatomisinde tahmineler dayalı şekiller bulunmaktadır.

4. RÖNESANS VE SONRASI RESİM SANATINDA AMELİYAT TEMASI

Rönesans, Avrupa'da 15. ve 17. yüzyıllar arasında yaşanan bir dönemi tanımlayan bir terimdir. Bu dönem, skolastik ve dini düşüncenin geri plana itilerek doğa merkezli bir düşünce tarzının benimsendiği, Antik Yunan felsefesine dönüşün yaşandığı bir zamandır. Rönesans düşüncesinin doğuşunda, kapitalizmin yükselişi, matbaanın icadı gibi birçok gelişme etkili olmuştur. Bu dönem, Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçişin yaşandığı bir zaman olarak da kabul edilir. Rönesans, 15. yüzyıldan itibaren yeni bir bilinçlilik halinin doğuşuna ve Orta Çağ döneminin sosyal, dini, siyasal ve ekonomik kurumlarının sorgulanmasına yol açmıştır. Rönesans'ın anlamı, insanların bireysel olarak düşünmeye başlamaları ve toplumsal, siyasal ve dini rollerini sorgulamalarıyla ilişkilendirilir. Ancak Rönesans, Avrupa'nın farklı bölgelerinde aynı anda yaşanmamıştır. İtalya'da Rönesans yaşanırken, diğer Avrupa bölgelerinde Orta Çağ'ın etkilerinin hala hissedildiği bilinmektedir. Ayrıca, Orta Çağ içinde birden fazla Rönesans dönemi olduğu da belirtilmelidir. (Şenyapılı, 2004)

Rönesans dönemi İtalyan sanatçıların resimlerindeki büyük değişim, Alp dağlarının kuzey bölgesinde yaşayan insanlarda büyük etkiler bıraktığı görülmektedir. İlimin yeniden doğuşuyla herkes, eski dünyanın hazine ve bilgilerinin bulunduğu yer olan İtalya'yı izlemeyi alışkanlık edinmişti. Eski akımlar ve sanat eserlerine göre dönemin İtalyan ustalarının üç büyük başarısı bulunmaktaydı. Bunlardan ilki, bilimsel perspektifin keşfedilmesiydi. İkinci büyük buluş, tam anlamıyla doğru öğrenilmiş anatomi bilgisiydi. Bu bilgiyle bir insan vücudunun mükemmel olacak bir biçimde çizilmesi gerekiyordu. Üçüncüsü ise, o dönemde değerli ve güzel olarak kabul edilmiş aynı zamanda da her eserde bulunan klasik mimari bilgiydi. (Gombrich, 1997, s. 341)

Rönesansın asıl temel yaratıcılığının yürütücü gücünün tüccarlar olduğu bilinmektedir. Tüccarlar, en kazançlı ticaretin hangi alanlarda olduğunu keşfetmişlerdi. Bu yoldan kazandıkları zenginlikleri ile, endüstri ve sanat yeniliklerine yatırım yaparak bu alanların gelişmesini sağlamışlardı. Bu sayede Rönesans; Venedik, Floransa, İngiltere, Hollanda, Portekiz gibi büyük merkezlerde doğmuş ve gelişmişti.

Rönesans dönemi hakkında derin araştırmaları ile bilinen Jacob Burckhardt: "Rönesans, insanın keşfedilmesidir." şeklinde bir ifadede bulunmuştur. Gerçekten de Orta Çağ Avrupa'sında insanın birey olarak değersiz görüldüğü söylenebilir. Engizisyon mahkemeleri yüzlerce insanın sebepsiz yere servetlerini ele geçirerek ölümlerine sebep olmuşlardı. Papazların kendi çıkarları adına günahları affettikleri ve cennetten arazi sattıkları da bilinmektedir. Rönesanstan önce insani esas ve mantığa yer yoktu. Bu karanlık dönemlerde pek çok düşünür ve filozof çeşitli işkenceler görmüş veya idam edilmişti. Rönesans hareketi bilim ve teknolojik açıdan büyük bir ilerleme olduğu kadar tabiat ve insan sevgisinin de artmasına sebep olmuştu. (Uyanık, 2006, s. 44-68)

Bu ana başlıktaki zaman çizgisi, erken Rönesans'tan başlayıp modernizm dönemine kadar uzanan tüm sanat akımlarını kapsamaktadır.

4.1. Hieronymus Bosch (1450-1516)

Hieronymus Bosch, 15. ve 16. yüzyıl Hollandalı ressamlarından biridir ve aynı zamanda Kuzey Rönesans'ın önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Yaşadığı dönemde, eserleri soylular ve krallar tarafından satın alınan ünlü bir ressam olarak büyük bir tanınma kazanmıştır. Ancak ilginç bir şekilde, onun hakkında günümüzde çok az bilgi bulunmaktadır. (Babayiğit, 2022, s. 38)

1450 yılında Hollanda'nın Kuzey Brabant bölgesinde doğmuş olabileceği düşünülen Anthonis van Aken'in oğlu, hayatının büyük bir kısmını Hertogenbosch şehri ve çevresinde geçirdi. 1474 yılında resmi kayıtlarda adı ilk kez geçen Bosch'un, bir kız ve iki erkek kardeşi olduğu bilinmektedir. Onun De Kleine Winst adlı evde doğduğuna inanılmaktadır, bu ev Bossche Markt'ta bulunmaktadır. Bosch'un ressam bir aileden geldiği ve ilk resim eğitimini ailesinden aldığı bilinmektedir. Ne yazık ki, aile üyelerinin eserleri günümüze ulaşmamıştır. Bosch, tablolarının neredeyse hiçbirine tarih veya imza eklememiştir. Günümüzde ona ait olduğu düşünülen tabloların sayısı 25'ten azdır. (Babayiğit, 2022, s. 38)

Hieronymus Bosch'un din dışı tutumuyla birlikte, kiliseyi eleştiren çalışmaları da bulunmaktadır. Bosch'un bazı çalışmalarında rahip başörtüsü takılmış

domuz, büyük bir sıçan şeklinde resmedilmiş bankacının, şeytana eziyet ettiği görülmektedir. Bosch'un eserlerinde Geç Gotik rölyeflerinde bulunan üst üste yığılma etkisi görülmektedir. Bosch'un eserlerinde perspektif algısı fazla yoktur. Eserlerinin yüzeyindeki sahneler iç içedir ve birbirleriyle ilişkisi bulunmaz. Adnan Turani, Bosch'un eserleri için "Tek tek figürler ve yüzler kesin biçimlenmeler nedeniyle, sanki başka bir dünyanın modellerinden resmedilmiş gibidir." şeklinde tanımlamıştır. (Turani, 2010, s. 366-367)

Görsel 6: Hieronymus Bosch, "Cutting the Stone", 1475-1480, ahşap üzerine yağlı boya, 48 x 35 cm

Görsel 6'yı incelediğimizde, Rönesans dönemine ait merkezi bir kompozisyonda ve kapalı bir kompozisyon kullanarak eserin inşa edildiği görülmektedir. Sanatçı, Rönesansın en çok dikkat çeken özelliklerinden olan peyzaj resmini arka planda özenle işlediği dikkat çekmektedir. Arka plandaki dağlardan

sanatçının hava perspektifini çözdüğü görülür. Resmin genelinde çizgisel üslup hakimdir. Özellikle kafası delinmekte olan figürün anatomisinde bozukluklar mevcuttur. Kafasında huni bulunan doktorun, trapanasyon yani delilik taşı adı verilen ameliyatı gerçekleştirdiği görülmektedir. Kafası delinen hastanın başından çiçekler çıkmaktadır. Kafasında kitap bulunan kadının ise nazar boncuğu ya da muskayı temsil ettiği düşünülmektedir.

4.2. Hans Wechtlin (1480-1585)

Hans Wechtlin, yaklaşık 1480 ila 1485 yılları arasında Fransa'nın Strazburg şehrinde doğduğu düşünülmektedir. Çalışmalarının çoğu ahşap gravürlerden oluşmaktadır. Bu gravürlerde iki veya daha fazla renk bulunur. Wechtlin, döneminin Rönesans sanatçısı olarak da bilinir. Çalışmalarının çoğu kitap illüstrasyonları olarak basılmıştır. Bu bilgiler dışında Hans Wechtlin hakkında çok az şey bilinmektedir. (Vasilopoulos, Tsoucalas, Thomaidis, & Fiska, 2020, s. 2(1))

Hans Wechtlin, iyi bir gözlemci ve iyi bir baskı resim uzmanıydı. Bu becerileri, özellikle 1517 yılında yayımlanan Dünya Yara Cerrahisi isimli kitaba yaptığı çalışmalarda görülmektedir. Bu kitaptaki tüm çizimleri dönemin ünlü Fransız cerrahlarından Hans von Gersdoff'a adamıştır.

Görsel 7'deki çalışma, tarihteki ilk amputasyon görseli olarak da bilinmektedir. Gravürde, gözleri kapalı olan hastanın bacağı bir el testeresi ile kesilmektedir. Cerrahlar, dönemin şık Fransız kostümleri ile resmedilmiştir. Arka planda duran bir diğer hastanın elleri sargı ile sarılmıştır. Figürlerin mimiklerine bakıldığında, donuk ve ifadesiz bir durağanlık hakimdir. Resmin düzeninde Rönesans'ın klasik kapalı kompozisyonu kullanılmıştır.

Görsel 7: Hans Wechtlin, Hans von Gersdoff adına yapılmış bacak amputasyonu, ahşap gravür, Dünya Yara Cerrahisi kitabı, 1517

4.3. Jan Sanders van Hemessen (1500-1566)

1500 ila 1566 yılları arasında yaşadığı düşünülen Flaman Rönesans sanatçısı Jan Sanders van Hemessen, Hemiksem'de doğduğu için Hemiksem adını almıştır. 1520'li yıllarda İtalya'ya giden sanatçı, İtalyan Rönesans sanatından etkilenerek Michelangelo ve Raphael gibi büyük sanatçıların eserlerini inceleme fırsatı bulmuştur. Hemessen, hayatı boyunca pek çok farklı konuyu ele alan eserler üretmiştir, bu eserler arasında dini, mitolojik ve alegorik temalar çalışmıştır. Van Hemessen, 1519'dan 1520'ye kadar Hendrik van Cleve'nin öğrencisiydi. 1524'te Antwerp'teki ressamlar loncasının üyesi olarak kayıtlı olduğu bilinmektedir. Jan Sanders van Hemessen, son eserini 1556 yılında tamamlamıştır. Günümüze kadar sadece 20 adet imzalı eseri ulaşmıştır. Bu bilgiler dışında Hemessen'in biyografik ayrıntıları hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. (www.sothebys.com)

Görsel 8: Jan Sanders van Hemessen, “The Surgeon, or The Extraction of the Stone of Madness”, 1550, tuval üzeri yağlı boya, 141x100 cm

Hemessen'ın çalışmaları, güçlü ve kaslı figürlerle karakterize edilmiştir ve şiddetli hareketlerle oldukça anıtsal bir etki yaratmıştır. Sanatçı, çalışmalarında yoğun ve zıt renkler kullanarak enerjik bir hava oluşturmuştur. Dini veya mitolojik temalara rağmen, genellikle tablolarında gündelik yaşamın hissiyatını taşıyan bir estetik yaklaşım benimsemiştir.

Görsel 8'i incelediğimizde, Antik Çağ Resim Sanatı içinde ele alınan tarihin ilk ameliyatlarından biri olan "delilik taşı" temasının tablonun odak noktası olduğunu görüyoruz (Hacısüleymanoğlu, 2020, s:4). Rönesans dönemi, bilim ve teknolojinin ilerlemesi olarak kabul edilse de bu eserde modern tıbbın izlerine rastlamamaktayız. Hemessen'ın çalışmalarında Rönesans'ın çizgisel formlarının yanı sıra barok sanatın gölgesel etkilerinin de bulunduğu görülür. Tablo, Rönesans'ın klasik kapalı kompozisyonu yerine daha açık bir kompozisyonu tercih eder. Figürlerin mimiklerine bakıldığında, Rönesans'ın donuk ve ifadesiz portreleri yerine daha canlı ve duygusal ifadelerin olduğunu görmekteyiz. Özellikle ameliyat geçiren hastanın yüzündeki acı ifadesi başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

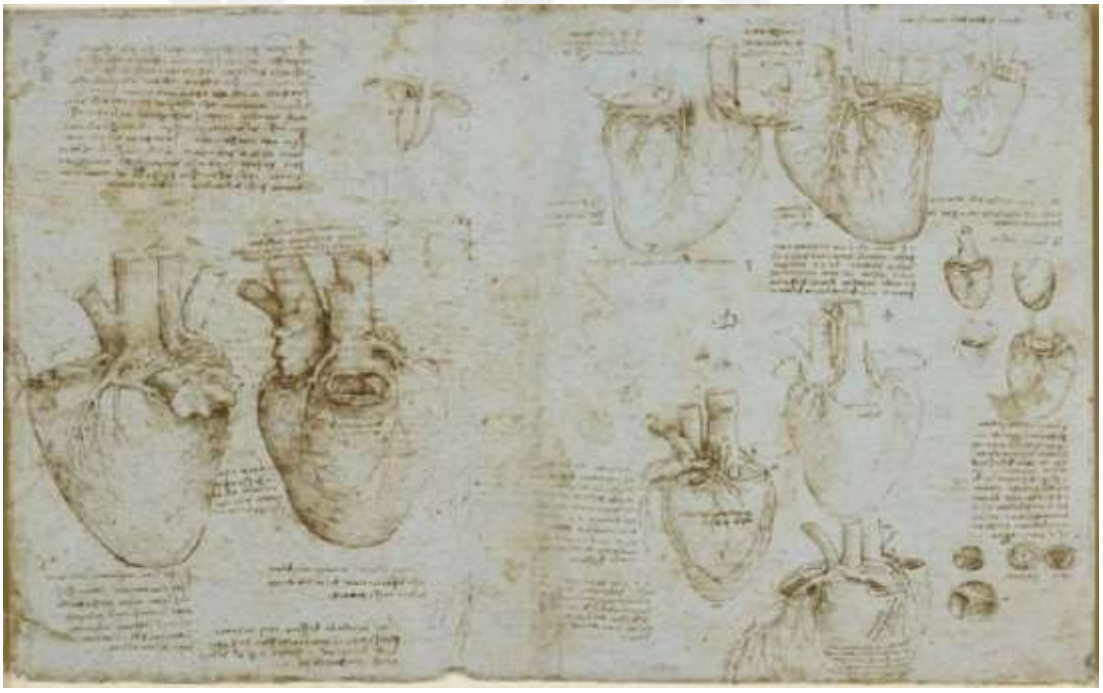
4.4. Leonardo da Vinci (1452-1519)

Leonardo da Vinci, 15 Nisan 1452'de Floransa'nın batısındaki Vinci kasabası yakınlarında doğdu. Gayrimeşru bir çocuk olarak, babası noter olan Ser Piero da Vinci ve köylü bir kadın olan Caterina'nın evinde büyüdü. Leonardo'nun ilk yirmi yılına dair çok az bilgi bulunsa da okuma yazma öğrendi, ancak aritmetik becerileri zayıftı ve Latin dilini öğrenmeye çalışsa da bilimsel yazıları anlamakta güçlük çekiyordu. Leonardo, 1472'de Floransa'daki San Luca Şirketi'ne katıldı ve büyük ressam ve heykeltıraş Andrea del Verrocchio'nun atölyesinde çalıştı. Leonardo, Verrocchio'nun atölyesindeki işlere katkıda bulunurken, aynı zamanda kendi eserlerini de üretti. Bu dönemde Uffizi'deki "Müjdeleme" gibi eserlerini tamamen kendi başına yaptı ve ayrıca Verrocchio'nun "Vaftiz" adlı eserine bir meleğin başını boyadı. Leonardo, kariyerine geleneksel bir ressam olarak başladı, ancak ilerleyen yıllarda bilimsel araştırmalarıyla da tanınacaktı. (Clayton, 2010, s:8-10)

1483 yılında Leonardo, Milano'ya taşındı ve burada ilgi alanları giderek genişledi. Mimarlık, mühendislik ve resim teorisine ilgi duydu ve bir resim kitabı yazma fikrini benimsedi. Bu kitap, sanatçılara doğayı doğru bir şekilde tasvir etme konusunda rehberlik edecek konuları kapsamayı amaçlıyordu. Ancak, Leonardo'nun çalışmaları sadece resimle sınırlı kalmadı; aynı zamanda optik, jeoloji, botanik ve hidrolik gibi farklı bilimsel alanlara yönelmeye başladı. Leonardo'nun el yazıları, özellikle ayna yazısı olarak bilinen özel bir yazı stiline sahipti. Bu, çalışmalarını gizlemek amacıyla değildi. Kendi tercihiydi ve okunması onun için kolaydı. Ayna yazısı, çocukluk döneminden gelen bir alışkanlık olarak başladı ve hayatının sonuna kadar devam etti. (Clayton, 2010, s:8-10)

Anatomi çalışmaları, Leonardo'nun bilimsel araştırmalarının en etkileyici kısmını oluşturdu. İnsan vücudunu sadece statik bir yapı olarak değil, aynı zamanda işleyen bir sistem olarak anlamaya çalıştı. Bu nedenle hayvanları ve insanları dissekte etti. Çizimlerle beraber ayrıntılı notlar tuttu. Bu çalışmalar, sonraki yüzyıllarda anatomistler için önemli bir kaynak oldu ve Leonardo'nun insan vücudu hakkındaki derin bilgisi, sanatında daha gerçekçi insan figürleri yaratmasına yardımcı oldu. (Clayton, 2010, s:8-10)

Leonardo da Vinci'nin çalışmaları hem sanat hem de bilim dünyasında büyük bir etki yarattı. İlk anatomi çalışmaları, insan vücudunun anlaşılmasını ve tasvir edilmesini kökten değiştirdi. Bu çalışmalar aynı zamanda onun ilgisini fizyoloji, optik ve mekanik gibi diğer bilimsel konulara yönlendirdi. Leonardo'nun bilimsel merakı ve sanatsal yeteneği, onu Rönesans'ın en büyük dehalarından biri haline getirdi. Leonardo da Vinci'nin anatomi çalışmaları, ölümünden sonra yaygınlaştırılmaya başlandı. Ancak bu çalışmaların yaygınlaşması hızlı olmadı. Leonardo'nun ölümünden sonra kağıtları çeşitli kişilerin elinden geçti ve bazıları kayboldu. Ancak Leonardo'nun çalışmalarına ilgi duyan bazı kişiler, onun kağıtlarını korumaya ve yaygınlaştırmaya çalıştı. Günümüzde kendisine ait yaklaşık 200 adet anatomi çizimi bulunmaktadır. (Clayton, 2010, s:8-10)

Görsel 9: Leonardo da Vinci, Studies of an ox’s heart, 1511-1513

1511 yılında Leonardo, önemli bir anatomist ve meslektaşı olan Marcantonio della Torre adlı arkadaşını veba salgınında kaybetti. Aynı yılın sonunda, Fransız işgalcilerinin Milano'dan kovulması ve şehirdeki kargaşa, Leonardo'nun yaşamını büyük ölçüde etkiledi. Bu dönemin büyük bir bölümünde, Vaprio d'Adda'daki Villa

Melzi'de yaşadı. Bu süreçte, Leonardo, anatomi çalışmalarına köpekler, kuşlar ve öküz kalpleri gibi farklı malzemelerle devam etti. (Clayton, 2010, s:26)

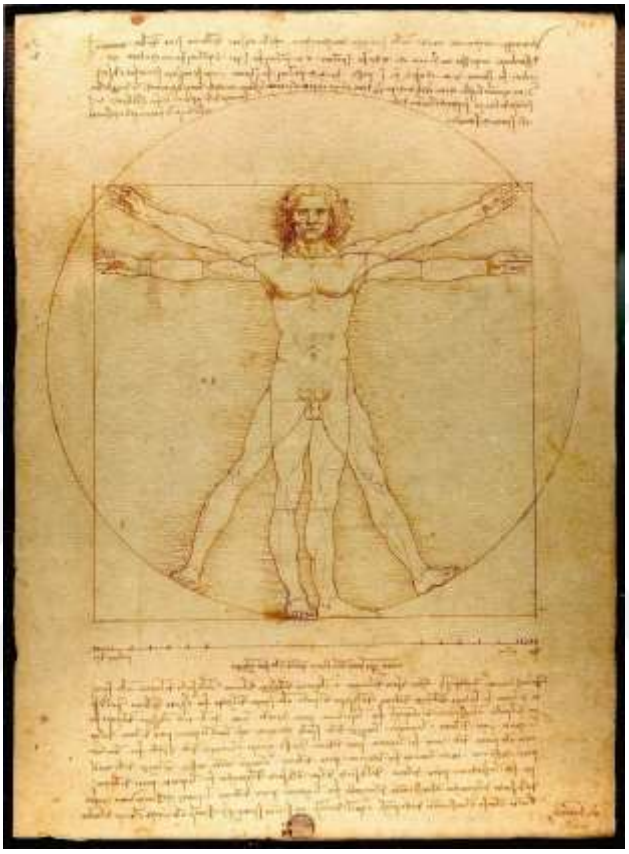
Leonardo, pek çok insan anatomisi çalışması olduğu gibi hayvan anatomileri üzerine de çalışmaları bulunmaktadır. Özellikle sığır kalbi çalışması (Görsel: 9), Leonardo'nun bu dönemdeki bilimsel araştırmalarının en parlak örneklerinden biri olarak kabul edilir. Bu çalışma, anatomik ayrıntıları hassas bir şekilde tasvir eden ve insan vücuduyla olan benzerlikleri inceleyen Leonardo'nun metodolojisinin bir yansımasıdır. Sığır kalbi çalışması, doğanın incelenmesi ve anlaşılması konusundaki Leonardo'nun derin merakını ve özgün gözlemlerini yansıtır. Bu çizimler, kalbin dış yüzeyinin yanı sıra iç yapısını da göstermektedir. Çizimde, kalbin odacıklarını, kapakçıklarını ve damarlarını ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir. Leonardo, sığır kalbi çalışması sırasında insan kalbi ile sığır kalbi arasındaki benzerlikleri ve farkları incelemiş ve bu bilgileri notlarına eklemiştir. Bu karşılaştırmalar, hem insan anatomi konusundaki bilgisini derinleştirmesine hem de doğanın işleyişini anlamasına yardımcı olmuştur.

Leonardo’nun insan anatomisi üzerine yaptığı ünlü çalışmalardan biri de Vitruvius Adamı olarak bilinmektedir. (Görsel: 10) Leonardo’nun günlüklerinde yer alan ve 1492 yılında çizildiği tahmin edilen bir eskizi temsil eder. Bu çizim, Antik Romalı ünlü mimar ve yazar Marcus Vitruvius Pollio'nun "De Architectura" adlı eserinde açıkladığı oranlardan ilham alarak yapılmıştır. (Aktan, G., & Yağmur, 2019, s:154)

Leonardo da Vinci'nin bu çizimi, iç içe geçmiş bir daire ve karenin merkezine yerleştirilmiş, vücudu farklı pozisyonlarda açık ve kapalı bir çıplak erkeği tasvir eder. Bu çizim ve yanındaki notlar, genellikle "Oranların Kanunu" veya daha nadiren "İnsanın Oranları" olarak adlandırılır. (Aktan, G., & Yağmur, 2019, s:154)

Vitruvius Adamı, Rönesans döneminin önemli bir bilim ve sanat eseridir ve Leonardo'nun oranlara olan ilgisini ve merakını yansıtır. Ayrıca, bu çizim, Leonardo'nun insanı ve doğayı birleştirme ve ilişkilendirme çabasının bir ifadesidir. Leonardo, insan vücudunu evrenin işleyişinin bir analojisi olarak görüyordu. Bu

bağlamda, maddesel varlığı kare, ruhsal varlığı ise daire ile sembolize ettiği ve insanın iki yönünü bu çizimle ifade ettiği düşünülür.

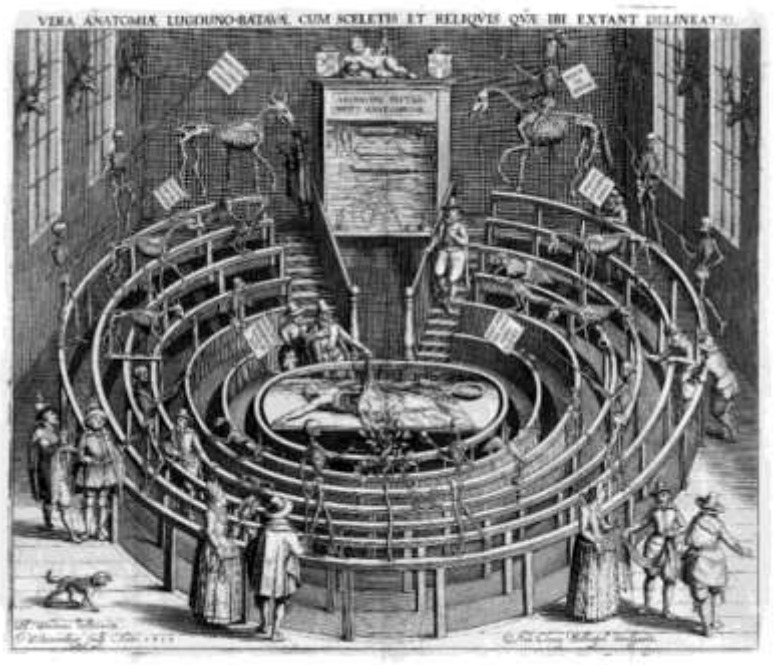
Görsel 10: Lonardo da Vinci, Vitruvius Man, 1492

Vitruvius Adamı, hem sanatsal hem de bilimsel bir öneme sahip bir eserdir ve Leonardo da Vinci'nin dönemindeki bilim ve sanatın birleşimini temsil eder. Bu çizim, insan vücudu ile evren arasındaki derin bağlantıyı anlamaya yönelik bir adımı simgeler ve Leonardo'nun dönemindeki düşünce ve keşiflerin bir yansımasıdır.

Anatomi çalışmalarının önde gelen isimlerinden biri olan Leonardo, kadavralar üzerinde yaptığı araştırmalar modern bilim için önemli bir adım olmuştur. İlerleyen yıllarda tıp okullarında kadavraları incelemek ve derin anatomiyi keşfetmek için anatomi tiyatroları inşa edilmiştir. Ayrıca, cerrah loncalarının kurulduğu bu

dönemde bilimi ve sanatı desteklemek amacıyla birçok tablo sipariş edilmiştir. (Hacısüleymanoğlu, 2020, s:4)

Görsel 11'da Johannes C. Woudanus tarafından 1610 yılında çizilen ve gravür sanatçısı Willem van Swanenburgh tarafından yapılan bir gravür bulunmaktadır. Bu gravür, Leiden Anatomi Tiyatrosu'nu konu alır. Anatomi tiyatrosunun tasviri, diseksiyonun gerçekleşmediği bir sahneyi göstermektedir. Ancak, anatomi masasının üzerinde bir kadavra bulunmaktadır ve bu kadavranın örtüsünü kaldıran kişinin Prof. Pauw olduğu düşünülmektedir. (Yunusoğlu, 2008, s:84)

Görsel 11: Willem van Swanenburgh, Leiden Anatomi Tiyatrosu, 1610, Museum Boerhaave, Leiden.

4.5. Rembrandt Harmenszoon van Rjin (1606-1669)

1606 yılında Hollanda'nın Leiden şehrinde doğan sanatçı varlıklı bir ailede yetişmiş, Hollanda'nın en bilinen resim ve baskı sanatçısı olmuştur. Leiden Üniversitesi'nde okuyan Rembrandt Harmenszoon van Rjin ünlü ressam Jacob van Swannenburg'un takdirlerini kazanmış ve yanında çıraklık eğitimi görmüştür. Hayatı boyunca yakınları ve çocuklarının ölümlerini gören sanatçı üretimlerine asla ara

vermeden devamlılığını sağlamıştır. Yaşamı boyunca esnaf loncaları ve burjuvalar gibi pek çok yere tablolarını satan Rembrandt, 50'li yaşlarında iflas etmiş, iflasından 13 yıl sonra da (1669) hayata gözlerini yummuştur. (Oğulcan, 2022, s:191)

Rembrandt, 1632 yılında ilk grup portresi olarak geçen "Dr. Nicolaes Tulp'un Anatomi Dersi (De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp) (Görsel :12) adlı eserini Cerrahlar Locası tarafından aldığı bir sipariş sonucu inşa etmiştir (Yunusoğlu, 2008).

Görsel 12: Rembrandt Harmenszoon van Rjin, "De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp", 1632, tuval üzerine yağlı boya, 216.5 x 169.5 cm

Orta Çağ Avrupa'sında, anatomi bir tür dini inanç olarak kabul ediliyordu ve anatomik araştırmaların bazıları kiliselerde ve şapellerde gerçekleştiriliyordu. Modern tıp gelişmeleri için temel olan cerrah loncaları yeni kurulmaya başlamıştı. Rembrandt ise bu dönemin önemli figürlerinden biri olmuş ve eserini bu konuya odaklanarak resmetmiştir. Rembrandt'ın tablosunda kullanılan kadavra, silahlı soygun suçundan bir gün önce yakalanan ve idam edilen Aris Kindt isimli bir adamdır. Tabloda kan kullanılmamış, ancak Rembrandt tarafından geliştirilen ölüm temsili olan "umbra mortis" (Görsel 13) adlı bir gölgeleme tekniği kullanılmıştır.

Umbra mortis, vücudu kısmen gölge altında bırak yapılan bir boyama tekniğidir. Dudakların siyah renkte boyanması da bu ifadeyi güçlendiren bir etkendir. (www.tripimprover.com)

Tablonun yapısı incelendiğinde, Dr. Tulp'ın eli tablonun merkezine yerleştirilmiş ve figürler, Rönesans'a dayanan piramidal üçgen şeklinde diyagonal olarak yerleştirilmiştir. Rembrandt, cansız renklerle boyadığı kadavranın etrafına kadavrayı izleyen öğrencilerini yerleştirmiş ve dikkatleri merkeze çekmeyi başarmıştır (Turani, 2010).

Görsel 13: De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp tablosunda kadavraya uygulanan umbra mortis tekniği (kesit)modernist anlayışın

Tablo, o dönemin giyim tarzının yanı sıra o dönemdeki tıbbi incelemelerin nasıl ve hangi koşullarda yapıldığını da göstermektedir. Giyim özellikleri açısından tablodaki kıyafetler, 1600'lerin erkek modasını yansıtmaktadır. Bu dönemin erkek giyiminde pelerin, geniş tülbent yakalar ve genellikle kahverengi ve siyah tonları ağırlıktadır. Ayrıca, genel olarak erkeklerin bu dönemde sakal bıraktıkları görülmektedir. (Çomak, M. & Yıldız, F. 2020, s:92)

Rembrandt birkaç yıl önce Dr. Deijman için bir tablo yapmıştır. Görsel 14'de görülen tablonun adı "Dr. Deijman'ın Anatomi Dersi" olarak da bilinir. Bu tablo 1656 yılında yapılmış olup, büyük bir kısmı 1723 yılında bir yangında yok olmuştur. Norbert Middelkoop ve Thijs Wolzak, dijital teknikleri kullanarak Dr. Deijman'ın anatomi dersini yeniden inşa etmişlerdir (Görsel 13). Bu rekonstrüksiyon için Rembrandt'ın diğer resimlerde kullandığı teknikler ve tabloya ait bir eskiz çizimi kullanılmıştır.

Rekonstrüksiyon sonucu elde edilen tabloda yer alan kişilerin, anlatılan dersi dikkatli bir şekilde izledikleri görülmektedir. Bazı figürler derse odaklanmak yerine izleyiciye doğru bakmaktadır. Rembrandt, yatan kadavra ile güçlü bir derinlik hissi oluşturmayı başarmıştır. Kullandığı chiaroscuro tekniği sayesinde figürler arasında bir alan oluşturmuştur. Resmin ön kısmını kaplayan bir anatomi masası ile, izleyiciye çerçevesiz bir his vererek, sahneyi sessiz şahitleri olarak hissetmemizi sağlar (Yunusoğlu, 2008, s. 60).

"chiaroscuro" terimi, ışık ve gölge efektlerinin her tonun farklı bir tahta bloğundan basılmasıyla elde edildiği özel bir tahta baskı tekniğini ifade eder. Bu teknik, muhtemelen tahta baskı sanatçısı Ugo da Carpi tarafından 16. yüzyılda İtalya'da kullanılmaya başlanmıştır. Chiaroscuro tekniği, tahta baskılarında ışık ve gölge kontrastını vurgulamak için oldukça etkili bir yöntemdir. (www.britannica.com)

Anatomi dersi konulu resimler içinde, anatomi tiyatrosu ilk kez bu kadar net bir şekilde tasvir edilmiştir. Çizimde dikkat çeken bir diğer özellik ise izleyiciler ile doktor arasındaki hiyerarşik düzendir. Anatomi masasının etrafını çevreleyen korkuluklar ve bu korkulukların arkasında bulunan izleyiciler, bir sınıfsal ayrımı işaret etmektedir. Dr. Tulp'un Anatomi Dersi tablosunda böyle bir oturma düzeni bulunmadığı için bu sınıf ayrımını fark etmek daha zordur

Dr. Tulp tablosunu yaptırırken, kendini Vesalius ile özdeşleştirmek istediği için kadavranın elini diseksiyon yaparken resmetmek istemiştir. Çünkü ona göre el, bir cerrahın en önemli aracıydı. Dr. Deijman'ın tablosuna bakıldığında ise onun için önemli olan şey, titizlik ve büyük bir hassasiyet gerektiren beyin diseksiyonunu resmetmektir. Vesalius için beyin, insanlığın bilgeliğini gösteren bir organdı ve beyni

diğer organlardan üstün görürdü. Rembrandt'ın bu iki eseri büyük ihtimalle bir çift oluşturmak için yapılmamıştı. Ancak bu iki eser, birbirini tamamlayan yapıtlar haline gelmiştir. "Biri kavramayı ve düşünceyi yapacak olan 'beyni', diğeri ise uygulamayı yapacak olan aracı yani 'eli' ele almıştır" (Yunusoğlu, 2008, s. 61).

Görsel 14: Rembrandt Harmenszoon van Rjin, "The Anatomy Lesson of Dr. Deijman", 1556, tuval üzerine yağlı boya, 100 x 134 cm (Yangından kalan orijinal kesit)

Rembrandt'ın yapmış olduğu "Dr. Deijman'ın Anatomi Dersi" tablosununu incelemek zor olmuştu. Çünkü eserin büyük bir kısmı yanmış ve günümüzdeki tam hali tahminlere dayanmaktadır. Genel anlamda bakarsak, tabloda Barok dönemin etkileri görülmektedir. Fakat dönemine göre daha merkezi ve kapalı bir kompozisyon olarak inşa edilmiştir. Özellikle kadavranın rakursi duruşu, Andrea Mantegna'nın "Ölü İsa" (Görsel 16) tablosundaki İsa'nın duruşuna benzemektedir.

Görsel 15: Thijs Wolzak ve Norbert Middelkoop, Dr. Deijman'ın Anatomi Dersi Rekonstrüksiyon

Görsel 16: Andrea Mantegna, "Lamentation Over the Dead Christ", 1480, tuval üzerine tempera, 68 x 81 cm

Andrea Mantegna (1431-1506), Rönesans döneminin önemli bir sanatçısı olarak kabul edilir ve XV. yüzyılın önde gelen figürlerinden biri olarak Quattrocento sanat hareketinin vazgeçilmez bir temsilcisidir. Mantegna'nın ünlü eseri "Isa'ya Ağlayanlar," özellikle perspektif kullanımıyla dikkat çekmektedir. Bu tabloda İsa'nın sırt üstü yatışı, perspektifin kullanımıyla derinlik hissi yaratmaktadır. Mantegna, figürleri bu eserde daha yumuşak ve zarif bir ifadeyle tasvir etmiş, adaleleri hacimli ve yuvarlak formlarla ustalıkla betimlemiştir. İsa'nın ve ağlayanların yüzleri, içlerindeki derin acıyı yansıtan bir içtenlikle resmedilmiştir. Bu eser, çıplak vücut etüdünün ve perspektifin kullanımında çağının ötesine geçen yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır. (Turani, 2010 ,s:368)

Bu dönemlerde doğru anatomi dışında rakursi tekniği ile yapılan figür betimlemelerine az rastlanıyordu. Çünkü doğru bir anatomik detay ve derinlik hissi vermek ciddi anlamda ustalık gerektiriyordu. Mantegna gibi Rembrandt da kendi ustalığını bu tabloda göstermeyi başarmıştır. Tablonun geneline bakıldığında derinlik hissi azdır. Ancak merkezdeki kadavra, derinlik hissini kendi üzerine toplayarak izleyiciye adeta tablonun içindeymiş gibi hissettirir. Mantegna'nın döneminde kullanılan perspektif ne kadar yenilikçi olsa da hatalı bir şekilde resmedildiği dikkat çekmektedir. Ölü İsa bedeninde ayaklar küçük resmedilmiştir. Rembrandt'ın çalışmasında ise böyle bir hata yapmadığı göze çarpmaktadır.

4.6. Jan van Neck (1634-1714)

Jan van Neck, 1634 yılında kuzey Hollanda'nın Gooi bölgesindeki Naarden şehrinde doğdu. Neck, hayatı boyunca ressam, teknik ressam, baskı sanatçısı ve iç mimarlık gibi pek çok alanda eserler verdi. Hollanda'nın Altın Çağ ustalarından biri olarak da bilinen Jan van Neck, 1714 yılında Amsterdam'da vefat etti. (www.rkd.nl.com)

Neck, 1683 yılında Dr. Frederik Ruysch için bir yağlı boya tablo resmetti. Amsterdam Cerrahlar Birliği'ne ait olan bu tablonun yapılış amacı yeni atanmış lonca üyelerini anmaya dayanıyordu. Ancak bu tablo dönemin en ilginç diseksiyon sahnelerinden birini konu almaktadır. Bir çocuğun diseksiyonu o günlerde bir anatomi

dersi için oldukça sıra dışıydı. Loncanın daha önceki anatomi resimlerinde 'subjectum anatomicum' çoğu zaman idam edilmiş bir suçlunun cesedi olarak kullanılırdı. Bu nedenle, bu resimdeki anatomik konuların tıbbi geçmişi ve önemi hala cevaplanmamış sorulardan biridir. Bu resmin merkezine yeni doğmuş bir bebeğin seçilmesi tesadüf değildi. Ruysch, 1672'de Amsterdam şehrinin kadın doğum uzmanı olarak atanan ilk tıp doktoru ve praelektörüydü. Ruysch bu dönemlerde ebelerin eğitiminden de sorumluydu. O zamanlar ebelerin anatomi bilgisi oldukça sınırlıydı ve bilgilerinin çoğu efsanelere dayanıyordu. Tablodaki hala plasentasına yapışık haldeki yeni doğmuş bir bebeğin varlığı ise ebeler ve kadın doğum uzmanlarına atfedilmiştir (F.Ijpma, A. Radzun, T. Gullik, 2013).

Tabloda beş lonca üyesi, Dr. Frederik Ruysch ve onun yanında elinde bir bebek iskeleti tutan oğlu Hendrik bulunmaktadır. Tablonun genelinde, gölge ile betimleme hakimdir. Düzlemsel bir şekilde sıralanan figürlerin yüz ifadeleri donuktur. Bu donuk ifade, Rönesans döneminde benimsenmiş olmasına rağmen tabloda barok etkiler bulunmaktadır.

Görsel 17: Jan van Neck, “The Anatomy Lesson of Frederik Ruysch”, 1683, tuval üzerine yağlı boya, 51 x 34,5 cm

4.7. Antoine de Favray (1706-1798)

Antoine de Favray, 8 Eylül 1706 tarihinde Fransa'nın Marcel şehrinde doğmuştur. 18. yüzyılda doğu kültürü, batılı sanatçıların ilgisini çeken bir konu haline gelmiştir. Favray da 54 yaşlarındayken pek çok oryantalist sanatçı gibi İstanbul'u ziyaret etmiştir. Favray, İstanbul'da yaklaşık 9 sene boyunca yaşamıştır. Bu dönemde, Türkiye'deki günlük yaşamı konu alan çeşitli eserlerin yanı sıra, yüksek mevkilerde bulunan yabancı ve yerli kişilerin portrelerini de yapmıştır. (web.archive.org)

Görsel 18'da yer alan eserin genel konusu Aziz Cosmas ve Damian efsanesine dayanmaktadır. Bu anlatılan hikâyede iki aziz, ücretsiz olarak tedavi ve cerrahi müdahaleler yaptıkları için halk arasında tanınmışlardır. Resimde, azizlerden birinin bir adamın göğsünden yabancı bir cismi çıkarmak için bir mermi çıkarıcı kullandığını ve diğer figürün ise dua ettiğini görmekteyiz. Masanın üzerinde, kapağı açılan, cerrahi aletlerin bulunduğu bir kasa ve sağında, ameliyatta kullanılan farklı merhemlerin konulduğu bölmelere ayrılmış yuvarlak bir kutu bulunmaktadır. (www.Wellcomecollection.org)

Görsel 18: Antoine de Favray, "Saint Cosmas and Saint Damian dressing a chest wound", 1748, tuval üzerine yağlı boya, 85.7 x 119,5 cm

Eser, ışığın sol üstten geldiği bir kompozisyonla inşa edilmiştir. Barok döneme ait gölgelendirme ile yapılan eserde, ameliyatı gerçekleştiren figürün baş kısmında bir parlama görülmektedir. Bu parlama, genellikle Barok ve Rönesans dönemi sanat eserlerinde, aziz veya İsa peygamber gibi dini figürlere eklenen kutsallık halesini anımsatmaktadır. Eserde açık bir kompozisyon kullanılmıştır.

Bulunduğu dönemde, dini figürlerin hekimlik yapmaya çalıştığı bilinmektedir, çünkü hekimliğin kökeni şamanlara ve büyücülere dayanmaktadır. Bu nedenle, dini hekimlerin varlığı o dönemde oldukça yaygındır.

5. MODERN DÖNEM RESİM SANATINDA AMELİYAT TEMASI

Modernizmin Türk Dil Kurumu'ndaki karşılığı "Çağdaş" anlamını taşımaktadır. Kültürel anlamda ise Modernizmin karşılığı; 19. Yüzyıl da yaşanan geleneksel, sanatsal, edebi ve sosyal organizasyonların gündelik yaşam gerçekliğini yitirmesi sonucu doğması anlamını taşır. (sozluk.gov.tr)

Sanatta modernizm, sanat tarihçilerinin yorumlarına göre değişiklik gösterse de genellikle 1800'lü yılların başlarında İzlenimcilik akımı ile başladığı ve 1960 ila 1970'lere kadar devam ettiği düşünülmektedir. Bu tarihlerde gerçekleşen sanat girişimleri, akademik sistemi reddetmiş ve bunun yerine sanatın özgür olmasını hedeflemişlerdir. Baudelaire, sanatın modernleşmesini ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişimden ayrı tutmuştur. 400 yılı aşkın akademik süreçte yapılan resim anlayışını zanaat olarak görmüş ve şu sözleri söylemiştir: "Sanatı özgürleştiren şey, modern kentlerin ışıltılı çirkinliklerinde sanatçının keşfettiği güzelliktir." (Baudelaire, 2017, s. 64-75).

Adnan Turani ise sanatın modernleşmesini toplumun yönetim yapılarıyla doğru orantılı olarak değerlendirmektedir. Antik Çağ öncesi dönemlerdeki toplumların henüz bir yönetim şekli tam olarak oturmadığı için sanat yapılarında arkaik üsluplar görülür. Monarşik yönetimli toplumları incelediğimizde ise belirli bir devlet düzeninin olduğu ve sanatta da bu düzenin yansımalarının bulunduğu görülür. Ancak bu düzenin getirdiği sınırlamalar nedeniyle sanat kısıtlanmıştır. Bu dönemlerde sanatçılar genellikle kralları, dini figürleri veya burjuva sınıfını konu almışlardır. Fransız İhtilali'nin ardından demokratik parlamenter yönetimli toplumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu değişim, sanata da yansıyarak modern sanatın başlamasına neden olmuştur. Demokratik parlamenter yönetimli toplumlarda sanat özgürdür. Sanatçı istediği üslubu kullanabilir ve eserlerinin konusunu istediği gibi belirleyebilir. (Turani, 2017, s. 17-40).

Modernleşen toplumlar incelendiğinde, toplumsal, ekonomik, siyasi, sanatsal ve kültürel açılardan geliştikleri görülmektedir. Bu alanlarda gelişmeler olduğu gibi tıp alanında da yenilikler ve buluşlar dikkat çekmektedir.

Özellikle 19. yüzyıl tıbbı ve sanatı incelendiğinde, tıp alanının akademik sisteme yönelirken, sanat alanında bazı sanatçıların akademik sistemi reddederek uzaklaştığı görülmektedir. Bu nedenle üretilen ameliyat temalı sanat eserleri, modernizm sonrasında evrak niteliğinden yavaş yavaş sıyrılmaya başlamıştır. Bu dönemde üretilen eserlerde daha öznel yaklaşımlar dikkat çekmektedir.

Modern dönemde tıp alanındaki en büyük gelişmeler; anestezinin keşfi ve ameliyathane ortamlarındaki sterilizasyonun artmasıdır. Modern tıbbın gelişimi hastanın baş ucunda başlamış, kitaplara aktarılarak kaynaklar oluşturulmuş ve ardından laboratuvar ortamında gelişerek daha verimli tedavi yöntemleri uygulanmaya başlamıştır. (Bynum, 2020)

5.1. Robert Cutler Hinckley (1853-1941)

Hinckley, 1853 yılında Northampton, Massachusetts'te doğdu. Genç yaşta, ailesi tarafından sanat eğitimi alması için École des Beaux-Arts'tan mezun olduğu Paris'e gönderildi. Paris'te geçirdiği yirmi yıl boyunca (1864-1884), usta portre ressamları Charles Auguste Emile Durand ve John Singer Sargent ile eğitim aldı. (www.aaa.si.edu)

Hinckley, 1882 yılında tarihe büyük bir ışık tutan en başarılı çalışması "The First Operation with Ether" adlı tabloyu yarattı. Bu sanat eserini önemli kılan şey, halka açık bir ortamda anestezinin ilk kez uygulanmasını konu almasıdır.

Orta Çağ'da cerrahlık yetenek gerektiren bir el uğraşı olarak görülüyordu, Sebebi ise cerrahlığın 19. yüzyılın başlarına kadar tıbbın diğer alanları gibi hızlı bir gelişim gösterememesiydi. 19. yüzyıl öncesi cerrahi dönemi için dört büyük sorunu olan; sepsis, acı, kanama (hemoraji) ve cerrahi operasyon sonrası şok için bir çözüm bulunamamıştı. Özellikle, acı, ameliyatın gerçekleşmesi için en ciddi engeldi. (Lewis, 1998, s:144)

Hekimler acıyı önlemek amacıyla "hipnoz" gibi yöntemler dahi denenmiş, ancak sonuç alamamıştı. Uykuya sebep olan çeşitli ilaçlar veya kenevir gibi bitkisel karışımlar acıyı dindirmek için bilinen yöntemlerdi. Ancak bu yöntemler sadece kısa

süreli etkiler sağlıyordu ve uzun süreler için yeterli olmuyordu. Avrupa'da ameliyat acısını dindirip ortadan kaldırmak için kullanılan tek şey, hastaya aşırı miktarda alkol içirmekti. Ancak alkol kanı sulandırdığı için ameliyatlar sırasında ciddi sorunlara yol açabiliyordu. Anestezinin işlevleri kasların gevşemesini sağlamak ve acıyı ortadan kaldırmaktır. Bu sayede cerrahın operasyonu kolaylaşmaktadır. Anestezinin keşfedilmesinden önce, cerrahlar bu zorluklardan kaçınmak için operasyonları ellerinden geldiğince çabuk bitirmeye çalışırlardı. Acı sorununu çözen, aslında hekimler değil, kimyagerler olmuştur (Lewis, 1998, s. 144).

Modern anestezi, Faraday'ın 1818 yılında anestetik özelliklerini keşfettiği eteri kullanmaya başlaması ile gerçekleşti. Crawford, W. Long'a ait kayıtlarda şöyle yazmaktadır: "James Venable, 1842, eter uygulaması ve tümörün alınması - 2 dolar". William Thomas Green Morton'un (1819-1868) anestezi için eteri ilk defa 1846 yılında Massachusetts Genel Hastanesi'nde kullandığı bilinmektedir. Pek çok deneyi köpekler üzerinde yaptıktan sonra, ilk olarak çürük bir dişi çekmek için hastayı uyuşturmak için kullanıldılar. Massachusetts General Hastanesi, başhekim olarak bilinen John Collins Warren, Morton'ın bu tekniği hastanede denemesine izin verdi. 16 Ekim 1846 yılında Morton, bir hastayı eter aracılığıyla uyuşturarak hastanın uyumasını sağladı. Warren da uykuya dalan hastanın boynundaki tümörü aldı. Böylelikle eter ilk kez bir cerrahi operasyonda kullanılmış oldu. Hasta, cerrahi operasyondan kısa bir süre sonra uyanarak, operasyon sırasında hiçbir acı duymadığını belirtti. Eterin kullanımı bu olaydan yaklaşık bir ay sonra halka tanıtıldı (Lewis, 1998, s. 145).

Boyun bölgesindeki tümör ameliyatında ilk kez kullanılan anestezi tekniğini resme döken kişi Robert Cutler Hinckley'di. Bu tarihi anı resme döken Hinckley, böylece kariyerini ve ününü arttıran büyük bir adım atmış oldu.

Görsel 19: Robert Cutler Hinckley, “The First Operation with Ether”, 1882, tuval üzerine yağlı boya, 96 x 115 cm

Robert C. Hinckley'in eseri (Görsel 19), eter etkisi altında gerçekleşen ilk başarılı ameliyatın toplum önünde sergilendiği bir sahneyi konu almaktadır. Bu sahnede, ilk eter uygulamalarına tanıklık ediyoruz. Hekimler, günlük kıyafetleri içinde halka açık bir mekânda cerrahi operasyonu gerçekleştirmektedir. Bir doktor, anestezi şişesini iki eliyle tutarak anestezi altındaki hastayı dikkatle gözlemlemektedir. Diğer hekimler ise daha çok, merakla operasyonu izlemektedirler. Bir doktor hastanın nabzını kontrol etmektedir. Bir diğer doktor ise tanık olduğu olayın heyecanı ve olağanüstülüğü nedeniyle aniden sandalyeden ayağa kalkmıştır. Bu doktorun hareketi, tabloya dinamizm katmakta ve gerçekleşen olayın odak noktasını güçlendirmektedir.

Eserde, arka tarafta oturan seyircilerin yavaşça karanlıkta kaybolduğu gözlemlenmektedir. Işık kullanımı, hasta figürünün odak noktası haline getirilmesine yol açmıştır. Bu durum, eserin barok üslup kullanılarak açık bir kompozisyonla oluşturulduğunu kanıtlar. Arka plandaki amfi, mekânın derinliğini başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Eserin genelinde kahverengi ve siyah tonları tercih edilmiştir.

5.2. Thomas Eakins (1844-1916)

25 Temmuz 1844 yılında doğan ve Amerikan realizminin önde gelen sanatçılarından biri olan Thomas Eakins, üniversite eğitimini Pennsylvania Güzel Sanatlar Akademisi'nde tamamladı. Bu dönemlerde Jefferson Tıp Okulu'ndan anatomi dersleri de aldı. İzlenimcilik akımından ayrılarak, kendini akademik sanatın içinde buldu. Hayatı boyunca geleneksel bir yaklaşımı benimseyen sanatçı, eserlerini bu çerçeve içinde şekillendirdi. Portreler, sporla uğraşan insanlar, fotoğraflar gibi çeşitli konularda eserler üretti. 1876 yılında eğitim aldığı üniversitede akademisyen olarak göreve başladı, ancak yaklaşık 10 yıl sonra derslerinde kadavra dissecting (parçalayıp inceleme) faaliyetleri nedeniyle görevine son verildi. Hayatı boyunca üretmeye devam etti ve pek çok sanatçı için ilham kaynağı oldu. (Çetin, U. 2020, s:140-142)

Eakins'ın en başarılı çalışmalarından biri olarak kabul edilen "The Gross Clinic" adlı tablosunu 1875 yılında tamamlamıştır. Bu eser, dönemin en ünlü cerrahlarından biri olan Dr. Samuel D. Gross'un 5 hekim ile bir genç üzerinde gerçekleştirdiği bir ameliyatı konu almaktadır. Dr. Gross, büyük bir anatomi tiyatrosunu anımsatan bir ortamda Jefferson Tıp Okulu öğrencilerine eğitim vermektedir. Tabloda Dr. Gross, siyah frak kıyafetiyle ayakta ders anlatırken resmedilmiştir. Dr. Gross'un, bir öğrencinin sorusunu dinliyormuş gibi bir ifadesi vardır. Eserin sağ tarafında bulunan giriş kapısının içinde ise Thomas Eakins'ın kendisi görülmektedir. Eakins'ın imzası, ameliyatın gerçekleştiği masanın üzerindedir. Ressam, bu eseri kemik iltihabı olan bir gencin operasyon sahnesi olarak tasarlamıştır. Ameliyatı geçiren hastanın kimliği ve cinsiyeti belirtilmeden resmedilmiştir. Tablonun sol tarafında ise ameliyatın yapıldığı odada bulunan tek kadın yer almaktadır; bu kadın, acı içinde yere çökmüş bir şekilde gözyaşlarını silmektedir. Bu kadının ameliyat geçiren hastanın annesi olduğu düşünülmektedir. Diğer tüm figürler ise ameliyat sahnesine sakin bir şekilde odaklanmışlardır. Bir figür, hastanın istemsiz kasılmalarını önlemek için ayaklarını tutarken, diğer bir figür ise hastaya gazlı bez ile eter vermektedir. Ameliyat için gerekli olan tüm aletler ve malzemeler, resmin sol alt köşesine yerleştirilmiştir.

Görsel 20: Thomas Eakins, “The Gross Clinic”, 1875, Tuval üzerine yağlı boya, 240 x 280 cm

Thomas Eakins, bulunduğu dönemin modernist sanatçılarına karşı ne kadar direnç gösterse de, "Gross Klinik" adlı tablosuyla izlenimci üslubun izlerini taşıyan dağınık fırça darbelerine yer vermiştir. Tablonun önde bulunan bölümleri, net bir ışıkla vurgulanmış ve dramatik bir etki yaratmış olsa da, arka plan daha gölgeli bir şekilde resmedilmiştir.

"Gross Klinik" tablosunda olduğu gibi, dönemin cerrahlarının siyah kıyafetler giymelerinin nedeni, siyah rengin kiri daha az göstermesidir. Bu dönemlerde hijyen ve temizlik anlayışı oldukça sınırlıydı. El hijyeninin sağlık üzerindeki etkileri, ancak 1800'lerin sonlarına doğru tıp literatüründe kabul görmeye başladı. Eakins'in yaşadığı dönemin doktorları ve öncesinde siyah kıyafetler işlevsel bir tercihti. Ancak hijyenik olmayan cerrahi operasyonlar, ciddi sağlık sorunlarına yol açabiliyordu.

Beyaz önlüğün ilk olarak kim tarafından önerildiğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1800'lerin ortalarında, ilk beyaz önlük kullanımının Montreal Genel Hastanesi, Kanada Tabipler Birliği'nin başkanı Dr. George Armstrong

ve Amerika Tabipler Birliği tarafından başlatıldığı bilinmektedir. Bu değişiklikler, Thomas Eakins'in eserlerine de yansımıştır.

Görsel 21: Thomas Eakins, “The Agnew Clinic”, 1889, tuval üzerine yağlı boya, 214 x 300 cm

Eakins, "The Gross Clinic" adlı eserinden bir süre sonra "The Agnew Clinic" adlı bir eser üretti. Bu iki eser karşılaştırıldığında ilk dikkat çeken değişiklik, doktorların siyah kıyafetlerden beyaz önlüklere geçişidir.

"Agnew Kliniği," Amerikan tıp üniversitelerinin artan saygınlığını yansıtan bir eserdir. Bu eser, Thomas Eakins'ın "Gross Klinik" çalışmasından on dört sene sonra ürettiği bir resimdir. Bu eserde, Dr. David Hayes Agnew'ın, göğüs kanseri olan bir kadına cerrahi uygulama ile gerçekleştirdiği ameliyat gün ışığında tasvir edilmiştir.

Thomas Eakins'in Gross Klinik eserine kıyasla, Agnew Klinik eserinde cerrahlar özel önlükler giymiş ve cerrahi prosedürlerin neredeyse tam olarak uygulandığı bir odaya yerleştirilmiştir. Bu odada bulunan herkesin ameliyat ortamından sorumlu olduğu açıkça hissedilmektedir. Eserde, ameliyatı yönlendiren kişi arka planda kalırken, işlemi gerçekleştiren doktorlar büyük bir bilimsel ciddiyetle

işlerine dikkat kesilirler. Genç cerrahi ekibin üyelerinden biri, hastaya gazlı bez ve eter verirken, diğeri ise hastanın el kasılmalarını engellemek için ellerini sıkıca tutar. Gross Klinik, eserinde ameliyathanede olan ve acıyla korkan bir kadın bulunmaktadır. Agnew Klinik eserinde ise, operasyona şahit olan ve ameliyat sahnesinde yer alan bir hemşire görülmektedir. İlk eserden farklı olarak ameliyatı gerçekleşen hastanın cinsiyeti de belirtilmiştir. Operasyonu izleyenler önceki eserin aksine daha rahat olduğu hissedilmektedir. Agnew Klinik, Gross Klinik resminden farklı olarak, şok edici bir etki yaratmaz. Bunun en büyük sebebi ise operasyonun kansız olmasından kaynaklanmaktadır.

Thomas Eakins'in dönemine göre en çok eleştiri alan eseri "Agnew Klinik" olmuştur. Bu eleştiri, çıplak bir kadının cerrahi operasyonun erkekler tarafından izlenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu eserde kadının cinsel organları görünmemekle birlikte göğüsleri net bir şekilde resmedilmiştir. (Aslan, A. 2018, s:21)

Eakins'in "Agnew Klinik" eseri, "Gross Klinik" eserine göre daha ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. "Gross Klinik" eserinde olduğu kadar izlenimcilik etkisi hissedilmemektedir. "Agnew Klinik" resmi daha sakin bir izlenim bırakmaktadır. Eakins, "Agnew Klinik" eserini oldukça gerçekçi bir şekilde oluşturmuş ve eserdeki tüm figürlerin kim olduğunu net bir şekilde tasvir etmiştir. "Gross Klinik" tablosu gibi "Agnew Klinik"te de ışığın yoğun olduğu alan ameliyat sahnesidir. Sanatçı, bu ışık kullanımıyla arka planı geride bırakarak tüm odak noktasını ameliyat sahnesine çekmiştir.

5.3. Georges Alexandre Chicotot (1855-1937)

Georges-Alexandre Chicotot, 1855 yılında Paris'te doğduğu. Chicotot, Tıp ve sanat alanında önemli katkılarda bulunmuş bir hekim ressamdı, Paris Güzel Sanatlar Okulu'nda eğitim aldı ve daha sonra 1881 yılında Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. Tıp alanında ilk radyologlardan biri olarak kabul edilen Chicotot, Broca Hastanesi'nde Radyoterapi Bölümü Başkanı olarak görev yapmıştır. Bu dönemlerde tıp alanındaki ilerlemeleri belgelemek amacıyla "X-ışınlarıyla Kanser Tedavisi" adlı eserini üretmiştir. Bu sanat eserinde hasta veya hastalık değil, Chicotot'nun uzman olduğu X-

ışınları konu edinilmiş ve özellikle teknik aletlerin tanımı ve kullanımı vurgulanmıştır. Tabloya bakıldığında, ayakta duran ve elindeki saate bakan doktorun Chicotot olduğu görülmektedir. Doktor, koruyucu önlük kullanmadan yatakta yatan bir kadına X-ışınlarıyla meme kanseri tedavisi uygulamaktadır. Modern tıbbı düşündüğümüzde, o dönemde giysilerin tam olarak özelleşmediğini gösteren bir ipucu olarak, sanatçının takmış olduğu melon şapka dikkat çekmektedir. (Okutucu, 2014)

Chicotot'un X-ray ışınlarını konu alan resmi, klasik bir resim üslubuyla oluşturulmuştur. Hasta figürünün tamamen kadraja alınmaması ve çevresindeki hafif gölge etkileri, bu eserin açık bir forma sahip olduğunu göstermektedir. Resmin büyük bir bölümünde detaydan kaçınılmış olmasına rağmen, X-ray cihazı son derece ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Chicotot'un vurgulamak istediği asıl şey, bu cihazdır. Sanatçı, kompozisyonu dağıtmadan eseri tek düzlem üzerimde inşa etmiştir.

Georges-Alexandre Chicotot'un 1904 yılında "Tübaj" adlı eseri de dikkat çekmektedir. Sanat kariyerine 1880 yılında açtığı ilk sergiyle başlamıştır ve bu sergi çoğunlukla tarihi ve dini konuları içermekteydi. Ancak XX. yüzyılın başlarından itibaren tıbbi konulara ilgi duymuş ve bu dönemde "Tübaj" adlı eserini yapmıştır. Chicotot'un asıl amacı, gerçekleştirilen tıbbi işlemleri kayıt altına almak ve belgelemektir. Tablodaki yardımcıların ve hemşirenin görevi, hastayı sabit ve kontrol altında tutmaktır. Chicotot, kendi portresini hastanın entübasyon işlemi sırasında resmetmiştir. Ancak hayatı boyunca yüksek düzeyde X-ışını maruziyeti nedeniyle, 1937 yılında radyo dermatit nedeniyle yaşamını yitirmiştir.

Görsel 22: Georges Alexander Chicotot, “The First Attempt to Treat Cancer with X Rays”, 1908, tuval üzerine yağlı boya, 130 x 85 cm

Chicotot'un "Tübaj" adlı eserinde klasik bir resim üslubu bulunmaktadır. Işık, büyük ihtimalle sol taraftaki bir pencereden gelmektedir. Resimde derinlik algısı, zemindeki karolar tarafından sağlanmaktadır. Bunun dışında, mekânın derinliği masaların dışında pek hissedilmez. Resim düzlemsel bir şekilde tasvir edilmiştir. Figürler açısından resim kapalı bir kompozisyon oluşturmuş olabilir, ancak mekandaki nesneler eseri açık kompozisyon haline getirmektedir.

Görsel 23: Georges Alexander Chicotot, “The Insertion of a Tube”, 1904, tuval üzerine yağlı boya, 130 x 180 cm

5.4. İlya Yefimoviç Repin (1844-1930)

İlya Repin, Ukrayna'nın Sloboda tarihî bölgesinin merkezinde, Harkov yakınlarında Çuhuiv kasabasında doğdu. Repin'in annesi ve babası Rus'tu. Annesi öğretmendi, babası ise askerdi. İlk portre eğitimlerini Bunakov adlı bir ikona sanatçısının çırağı olarak aldı. Repin, bulunduğu bölgenin yerel kiliselerine ikonalar yaparak geçimini sağladı. Yaklaşık olarak 1866 yılında Sankt Petersburg'a giderek İmparatorluk Sanatlar Akademisi'ne kabul edildi. Eğitim yıllarında, iş adamı olan A.A. Porohovsçikova, Ilya Repin'e ilk tablo siparişini verdi. Repin'in 1872 yılında tamamladığı "Jarius'un Kızının Hayata Geri Dönüşü" adlı okul projesi, kendisine bir altın madalya kazandırdı. Bu ödül sayesinde Repin, İtalya ve Fransa'da altı yıl sürecek bir araştırma gezisi için bir burs kazandı. Repin'in başarıları sayesinde kazandığı bursla birlikte, üç yıl boyunca Paris'te yaşadı. Bu dönemde, Repin, izlenimcilik tarzının etkisinde kalarak renk ve ışık kullanımı konusunda yeni deneyimler kazandı. Ancak, Repin'in tarzı, özellikle Rembrandt gibi eski ustalara daha yakın kalmaya devam etti ve izlenimcilik akımını tam olarak benimsemedi. Bursunun süresinin sonuna

yaklaştığında, Repin 1876 yılında Rusya'ya geri dönme kararı aldı. Rusya'ya döndükten sonra, Repin kendini Rus temalarına adadı. İlk olarak doğduğu yer olan Çuhuiv'e yerleşti ve yaklaşık bir yıl sonra da Moskova'ya taşındı. 1890'lı yıllarda Çar III. Aleksandr, Sanat Üniversitelerini reform etmek ve ulusal bir sanat ekolü oluşturmak için çaba harcadı. Bu yenilikleri gerçekleştirmek amacıyla Repin'i eğitim sisteminde düzenlemeler yapmak üzere akademisyen olarak atadı. Repin, 1893 yılında St. Petersburg Sanat Akademisi'nde görevine başladı ve 1894 yılında profesör unvanını aldı. 1898-99 yılları arasında ise rektör olarak görev yaptı. Repin, Akademi içinde reformlar gerçekleştirmek konusundaki inancını sürdürdü. Ancak eleştirdiği akademik sisteme dahil olarak, sistemin bir parçası haline geldi. Örneğin, 1905 yılındaki devrime karşı tepkisiz kalarak devrimcilere destek vermedi. Mesleki hayatı boyunca Repin, kendisini halk kökenli ve halkın içinden biri olarak kabul etti ve sanatında toplumsal gerçekçiliği konu edindi. Repin, birçok kez taşra halkının (hem Rus hem Ukrayna) portrelerini çizdi. Ayrıca, hayatının sonlarına doğru Rus İmparatorluğu'nun entelejansiya ve aristokrasisinin portrelerini de yaptığı bilinmektedir. (Borodina, 2017, s:44-55)

"The Surgeon E. Pavlov in the Operating Theater", Repin'in kendi anılarına dayanan bir sanat eseridir. Resimde cerrah E. Pavlov ve iş arkadaşlarının gerçekleştirdiği bir ameliyatı konu almaktadır. Repin bu eseri yaratmasının en büyük nedeni öğrencisi olan M.V. Verevkina'nın kolunu kırmasıdır. Verevkina'nın kolu kırılınca kendisi Pavlov'un kliniğine yatırıldı. Repin de öğrencisini ziyaret etmek için bu kliniğe geliyordu. Görsel 24'deki sanat eseri, Repin'in kliniğe gittiği sıralarda resmedilmiştir. (commons.wikimedia.org)

Repin'in Görsel 24'deki sanat eserinde özellikle beyaz renklerin kullanımı, ameliyat ortamındaki steril ve hijyenik atmosferi çok iyi yansıtmaktadır. Bu eserde görüldüğü gibi modern tıp ve ameliyat ortamlarının temelleri yavaşça atılmaktadır. Ameliyatı geçiren figürün cinsiyeti ve kimliği belirsizdir. Ameliyatı gerçekleştiren ve elinde çekiç tutan doktor, esere gergin ve endişe veren bir hava katmaktadır. Eserde ışık ve renk kullanımı, empresyonist tarzını çağrıştırmasına rağmen, Repin genellikle toplumsal gerçekçiliği konu alan eserlerin yaratıcısıdır. Eser, dışarıdan bakıldığında durağan bir his verse de figürlerin duruşları tabloya hareket katar.

Görsel 24: İlya Yefimoviç Repin, “The Surgeon E. Pavlov in the Operating Theater”, 1888, tuval üzerine yağlı boya, 27.8 x 40,3 cm

5.5. Adalbert Franz Seligmann (1862-1945)

Adalbert Franz, Viyanalı tıp tarihçisi Romeo Seligmann'ın oğluydu ve küçük yaşlardan itibaren Viyana'daki entelektüel çevrelerde yer aldı. 1896'da Berlin'deki Uluslararası Sanat Sergisi'nde küçük bir altın madalya kazandı. Sanat Akademisi'nde tarihi resim öğretmeni olarak görev yaptı ve Neue Freie Presse gazetesine sanat eleştirileri ve feuilletonlar yazarak katkıda bulundu. 1897 yılında profesörlük unvanını aldı. Yahudi soyundan gelmesine rağmen, pratik bir Katolik olarak Nazi rejimini ve savaşları sorunsuz bir şekilde atlattı. Kişisel mirasının çoğu Wienbibliothek im Rathaus'ta korunmaktadır. (Yafi, 2021)

Theodor Billroth, Viyana Cerrahi Üniversitesi'nin cerrahi klinik yöneticilerinden biriydi. 1881 yılında ilk defa mide kanserinin cerrahi operasyonla alınmasını gerçekleştirerek, tıp alanında önemli bir gelişmeye imza atmıştır. 1891'e kadar gerçekleştirdiği 41 cerrahi operasyondan 25'i başarılı bir şekilde sonuçlanmıştır. Ressam Adalbert Franz Seligmann'ın eserinde (Görsel 25), Billroth'un gerçekleştirdiği bir cerrahi operasyon tasvir edilmektedir. Eserde Billroth, sarı önlüğü ile diğer

cerrahlardan ayrılan ve yaklaşık 60 yaşlarındaki halinde resmedilmiştir. (İşyapar, 2009, s:47)

Eserde oldukça aydınlık bir ameliyathanede, Billroth'a hayranlık duyan seyircilerin önünde mide operasyonu gerçekleştirilmektedir. Cerrahi operasyon için kullanılan aletler ve anestezi uygulaması için kullanılan maske gibi eşyalar, modern tıbbın göstergeleri olarak eserin ön planında yer almıştır. Billroth'a yardımcısının cerrahi aletleri uzattığını gösteren detay, ameliyatın hala devam ettiğini göstermektedir.

Seligmann'ın eserinde, pencere kenarlarında kaba fırça darbeleri kullanılmıştır. Bu kaba çözümlemeler dışında, oturma düzenindeki numaraları işleyecek kadar da detaycı bir ressam olduğu göze çarpmaktadır.

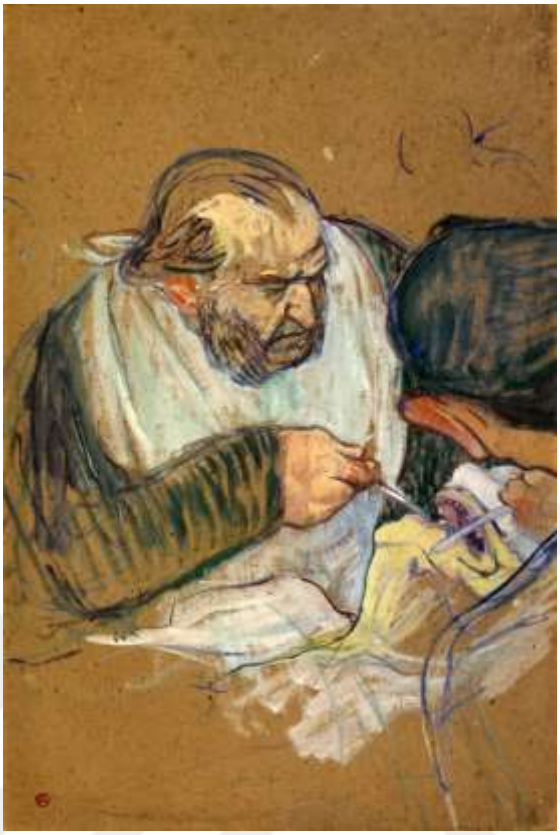

Görsel 25: Adalbert Franz Seligmann, “Der Billroth'sche Hörsaal im Wiener Allgemeinen Krankenhaus”, 1890, tuval üzerine yağlı boya, 114 x 87 cm.

5.6. Henri de Toulouse Lautrec (1864-1901)

Henri de Toulouse-Lautrec, 24 Kasım 1864 tarihinde Fransa'nın Albi kentinde doğdu. Babası Alphonse de Toulouse-Lautrec ve annesi Adele de Toulouse-Lautrec'tir. Soylu bir aileye mensup olan Lautrec, akraba evliliğinden kaynaklanan bir hastalık nedeniyle kısa boyluydu. Gençlik yıllarında fiziksel acılarla dolu bir dönem geçiren Lautrec, amcası tarafından resim yapmaya teşvik edildi. Gerçekleştiremediği fiziksel etkinliklerin yerine resmi koyarak genç yaşında eserler üretmeye başladı. Ressam olma kararı alınca annesi ile Paris'e taşındı. Bir yıl Princetau'nun atölyesinde çalıştı. Léon Bonnat'dan portre dersleri aldı. Cormon'un atölyesinde, geleneksel akademik sanat eğitimi aldı. Bernard ve van Gogh ile tanışması onun sanat anlayışını değiştirdi. İzlenimcilik ve post-empresyonizm gibi yeni sanat akımlarından etkilenmeye başladı. Bu yeni sanat anlayışını kendi çalışmalarına yansıttı ve kısa sürede kendine özgü bir tarz geliştirdi. 1901 yılında 36 yaşında frengi ve aşırı alkol tüketimi nedeniyle öldü. Ancak, kısa süren kariyerine rağmen, 20. yüzyıl sanatını önemli ölçüde etkiledi. Eserleri, bugün de dünyanın en ünlü müzelerinde sergilenmektedir. (Lamboley, 2014, s:1-14)

Henri de Toulouse-Lautrec, tıbbi ilgileriyle tanınan bir sanatçıydı ve tıbbi çevrelerle yakın ilişkiler kurma eğilimindeydi. Kuzeni Gabriel Tapié de Céleyran ve 1887-1893 yılları arasında Henri Bourges ile birlikte yaşayan Lautrec, 1890'ların başında Paris'te tıp öğrencisi olarak başladı ve daha sonra doktor olarak görev yaptı. Lautrec, yalnızca bir hasta olarak değil, aynı zamanda kuzeniyle birlikte tıp derslerine katılarak Paris hastanelerinde büyük bir zaman harcadı. Lautrec'in 1901 yılında vefatından kısa bir süre önce, kuzeni Maurice Joyant ve tıp gazetecisi Louis Baragnon, Lautrec'in "Eğer ressam olmasaydım, cerrah olmak isterdim." ifadesine şahit oldular. (Hunter, 2019, s:86)

Görsel 26: Henri de Toulouse Lautrec, “Dr. Pean Operating”, 1891, karton üzerine yağlı boya, 74 x 49,8 cm

1890'ların başlarında, Lautrec, kuzeninin profesörü olan ünlü cerrah Doktor Jules-Émile Péan'ın portrelerini ve eskizlerini üretti. Doktor Péan, Paris'teki Hôpital Saint-Louis'de, cinsel yolla bulaşan ve deri hastalıklarına odaklanan bir hastanede çalışıyordu. Lautrec, 1891 yılında Doktor Péan’ı hastanın ağzına sapladığı scalpel ile resmetti.. (Görsel: 24). (Hunter, 2019, s:86)

5.7. Edvard Munch (1863-1944)

Edvard Munch 1863 Norveçte dünyaya geldi. Çocukluğu, hastalık ve yas ile geçmişti. Kristiania'daki Kraliyet Sanat ve Tasarım Okulu'nda okuyan Munch, kendisini duygusal ve psikolojik durumunu resmetmeye (soul painting) teşvik eden nihilist Hans Jæger'in etkisi altında bohem bir hayat yaşamaya başladı. Munch'ın bu yaşam tarzı onun olağanüstü eserlerini üretmesine neden oldu. Munch, bir dönem Fransa'nın başkenti Paris'e seyahat etti. Burada yeni etkiler ve satış noktaları keşfetti.

Paris'te Paul Gauguin, Vincent van Gogh ve Henri de Toulouse-Lautrec'ten özellikle renk kullanımları konusunda çok şey öğrendi. (Eggum, 1984, s:15-59)

Edvard Munch'ın şöhreti ve zenginliği arttıkça, duygusal durumu git gide daha çok içine kapanık bir hal aldı. 1908'de yaşadığı bir zihinsel çöküntü, Munch'ın çok fazla alkol tüketmesine sebep oldu. Fakat Kristiania halkı tarafından artan kabulü ve şehrin müzelerinde eserlerinin sergilenmesi onu az da olsa mutlu ediyordu. Sonraki yıllarda sakin bir hayat yaşayarak çalışmalarına devam etti. Eserleri Nazi işgali altındaki Avrupa'da yasaklanmış olsa da çoğu 2. Dünya Savaşı'ndan sağ çıkmayı başardı. (Eggum, 1984, s:15-59)

Edvard Munch'ın Ameliyat Masasında Otoportre (Görsel 27) adlı eseri, kendi kendini yaralaması sonucu eline anestezi ile yapılan bir ameliyatı konu alır. Munch'ın kendisini yaralamasının sebebi, Tulla Larsen adlı sevgilisiyle yaşadığı bir tartışmada silahı kendisine doğru ateşlemesidir. (www.theguardian.com)

Görsel 27: Edvard Munch, "Self-Portrait on the Operating Table", 1902-1903, tuval üzerine yağlı boya, 109 x 149 cm

Bu eserde Munch, kendini, cerrahi masada çıplak yatarken, hekimler, seyirciler ve bir hemşire önünde resmetmiştir. Munch, bizlere; sırt üstü uzanmakta

olan insan vücudunun tam anlamıyla ne kadar savunmasız ve çaresiz olduğunu gösterdiğini düşündürür.

Ameliyathanenin ortasında, bir kalabalık izleyici ve ameliyat ekibi önünde bulunan hastanın endişeli bekleyişi, izleyiciler tarafından yüz ifadesi ve sıkı yumruğuyla hissedilebilmektedir. Hastanın bedeni, çapraz olarak yerleştirilmiş ve resim üst ve alt kısımları arasında ikiye bölünmüştür. Kompozisyon, resmin sol tarafında kan dolu bir kap tutan bir hemşire figürüyle denge sağlanarak, sağ üst tarafta yer alan seyirci grubu ve hastanın yattığı çarşaf üzerindeki kanla birlikte üst kısımda bulunan cerrah grubu arasında denge kurulmuştur. Ek olarak, resmin alt kısmında soğuk renkler hakimken üst kısımda sıcak renklere yer verilerek etkileyici bir kontrast sağlanmıştır.

Edvard Munch'ın bu ve pek çok eserinde kullandığı soyutlaştırma stiliyle soul painting yaptığı açıkça görülmektedir. Kullandığı siyah, mavi tonları ve gergin ameliyat ortamı bu çalışmayı aynı zamanda ekspresyonizm akımına da sokmaktadır.

5.8. Max Oppenheimer (1885-1954)

Max Oppenheimer, 1885 yılında Viyana'da doğdu. Sanat eğitimine 1900 yılında Viyana'da başladı ve 1903-1908 yılları arasında Prag'da sürdürdü. 1908 yılında Osma grubuna katılması, sanatındaki önemli bir dönüm noktası oldu. Bu dönemde Oskar Kokoschka ve Egon Schiele gibi önemli sanatçılarla iletişim halinde oldu ve birbirlerini etkilediler. 1915 yılından itibaren Oppenheimer İsviçre'de yaşadı, ancak sık sık Berlin, Münih ve Viyana arasında seyahat etti. 1932'de eserlerine Almanya'da el konuldu ve 1937'de Münih'teki Eğri Sanat Sergisinde eserleri sergilendi. 1939 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne taşındı ve 1954 yılında hayatını kaybetti. Oppenheimer, çağdaşları arasında özellikle psikolojik portreleriyle tanınır. (www.leopoldmuseum.org)

Operasyon tablosu, tıbbi bir atmosferi yansıtan bir kompozisyon sunmaktadır. Ancak, detaylı bir cerrahi sahneyi tasvir etmekten ziyade, bu tablo daha çok genel bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Tablo, tuğla duvarla çevrili dar bir mekânında gerçekleşen ameliyat sahnesini betimlemektedir. Işığın az kullanılması ve gölge

olmaması, tabloya özel bir atmosfer katmaktadır. Tabloda on yedi figür, bir beden etrafında toplanmış durumdadır. Bu figürler, beyaz cüppeler giymişler ve saçları genellikle açık. Cerrahların ellerinde ise dönemin cerrahi eldivenleri yerine kanlı parmakları ve sınırlı sayıda alet bulunmaktadır. Ameliyat masasının arkasında duran bir rahibenin eli, hazırlık alanına uzandığı görülmektedir. Hastanın yüzü maskesiz ve sadece başı örtülmüş durumdadır. Bu durum, narkozsuz bir operasyonu işaret ediyor olabilir veya hastanın baygın ya da otopsi yapılan biri olduğunu betimliyor olabilir.

Tabloda bulunan figürlerden bazıları cerrahların çalışmalarını izlerken, diğerleri ise seyircilere doğru bakmaktadır. Bu durum, tıpkı anatomik tiyatrolarda olduğu gibi, izleyicilerin bir gösteriyi izlerken aldığı duruşları andırmaktadır. Tablonun detayları incelendiğinde, anatomik detayların yanı sıra dikkat çekici kabartmalı beyaz cüppeler de öne çıkmaktadır. Bu kabartmalar, tabloya derinlik ve çoklu bakış açısı hissi katmaktadır.

Görsel 28: Max Oppenheimer, “Operation”, 1912, tuval üzerine yağlı boya, 39,9 x 43,9 cm,

Oppenheimer'ın Operasyon adlı tablosu, tıbbi bir ameliyatı ayrıntılı bir şekilde tasvir etmekten ziyade, bir tür iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Tablo, kasvetli bir atmosferde gerçekleşen dramatik bir eylemi yansıtırken, hastanın yani insanın varoluşuyla ilgili endişeleri ve soruları akıllara getirir.

5.9. Christian Schad (1894-1982)

Christian Schad, 1894 yılında Almanya'nın Miesbach kentinde, başarılı bir avukatın oğlu olarak dünyaya geldi. 1913 yılında Münih'teki sanat akademisinde eğitim gördü. 1915 yılında I. Dünya Savaşı'na katılmamak için İsviçre'ye kaçtı ve önce Zürih'e, ardından Cenevre'ye yerleşti. Her iki şehir de Dada hareketinin merkeziydi ve Schad, burada bir Dadaist olarak kendini geliştirdi. Zürih'te Hans Arp, Hugo Ball ve Walter Serner gibi Dadaistlerle tanıştı. Ünlü Cabaret Voltaire'in kuruluşuna tanık oldu. 1920'den 1925'e kadar Roma ve Napoli'de yaşadı. Romalı bir profesörün kızı olan Marcella Arcangeli ile evlendikten sonra Napoli'ye yerleşti ve burada sanat akademisinde resim ve çizim kurslarına katıldı. 1927 yılında ailesiyle birlikte Viyana'ya göç etti. Bu dönemdeki resimleri, Yeni Nesnellik akımının bir parçası olarak da bilinmektedir. Schad'ın sanatı, Otto Dix, George Grosz, Max Beckmann ve Yeni Nesnellik hareketinin diğer birçok sanatçısının çalışmaları gibi Naziler tarafından yasaklanmamıştı. Bunun nedeni, çalışmalarının yüzeysel olarak daha geleneksel görünmesi olabilirdi. Schad, 1930'larda Doğu felsefesiyle ilgilenmeye başladı ve sanatsal üretimi hızla azaldı. 1929'da New York borsasının çöküşünden sonra, Schad artık babasının mali desteğine güvenemez hale geldi ve 1930'ların başında resim yapmayı büyük ölçüde bıraktı. (Pracher, 2009, s:15)

Dr. Haustein'ın sanatçı arkadaşı Schad'tı. Haustein, ameliyathanede canlı bir akut apandisit gerçekleştirirken Schad'ı izlemeye davet etti. Operasyona katılan Schad, görsel 29'da yer alan sanat eserini yaratmıştır. Schad, İsveçli böcek bilimci Felix Bryk'ı, cerrahları ve ekibini yakından izledi. Bilindiği kadarıyla Schad, kız arkadaşı Maika'yı hemşire olarak ameliyata girmesini istemişti. Schad'in bu sahnede beğendiği şey, genel olarak portrelerdi. Yüzleri, durumları, anları resmetmek ve tasvir etmeyi

severdi. Schad burada, bir şeyleri olabildiğince çok göstermek, olabildiğince çok bilgi vermeyi hedeflemişti. (www.historia-arte.com)

Bu eserde, beyaz tonlarının baskın olduğu bir atmosfer yaratılmıştır. Aynı zamanda kahverengi tonları da kullanılarak yumuşak bir tarz elde edilmiştir. Cerrahi araçlar özenle tasvir edilmiş ve kırmızı tonlarındaki bağırsak ile gerçekçi bir his verilmeye çalışılmıştır. Ameliyat ekibini oluşturan Dr. Haustein, yardımcısı ve bir rahibe, koyu kahverengi lastik eldivenler giymiş olarak tasvir edilmiştir. Ancak, hala saçları örten cerrahi başlıklar ve maskelerin kullanılmadığı görülmektedir. Hastanın spinal anestezinin etkisi altında olduğu halde gözleri açıktır.

Schad'ın Operasyon adlı eseri, Almanya'da çıkan Neue Sachlichkeit, yani Yeni Nesnellik akımına girmektedir. Figürlerdeki duruşlar ve arka plandaki nesne ilişkisinden, eserdeki derinlik algısı ters perspektif tekniği ile inşa edildiği görülür. Figürlerin yüzlerinde ifade yoktur. Eserde sakin ve durağan bir his vardır.

Görsel 29: Christian Schad, “Operation”, 1929, tuval üzerine yağlı boya, 125 x 95 cm

5.10. Reginald Brill (1902-1974)

Brill, 1902 yılında Londra'nın Hither Green semtinde, Polonyalı bir terzi baba ile İngiliz bir annenin oğlu olarak dünyaya geldi. Çocukluğu boyunca ailesiyle birlikte Bath'a ve ardından Harrogate'e taşındı. 13 yaşında Harrogate Sanat Okulu'ndan burs kazanarak, iki yıl içinde sanat öğretmenliği sertifikası aldı. 1917'de Londra'ya taşınarak, St Martin's School of Art'ta akşam dersleri alabilmek için City ve Fleet Street'te büro işleri aldı. Ardından, 1920'de, Slade Sanat Okulu'na Henry Tonks altında tam zamanlı bir öğrenci olarak katılmasını sağlayan bir burs aldı. Oradayken Stoke Rochford Hall'da Christopher Hatton Turnor için duvar resimleri yaptı ve bu süreçte müstakbel eşiyle tanıştı. (www.chrisbeetles.com)

Brill, kariyerine 1925'te Lansbury's Labor Weekly'ye çizimlerle katkıda bulunarak başladı. 1929'da İngiltere'ye dönüşünde Blackheath Sanat Okulu'nda öğretmenlik yapmaya başlasa da, ertesi yıl hükümetin daveti üzerine Mısır'da altı ay resim yapmak üzere tekrar yurt dışına gitti. İlk kişisel sergisini Mart 1930'da Kahire'de düzenledi ve Yunanistan ve İtalya üzerinden İngiltere'ye uzun bir yol kat etmesine izin verecek kadar başarılı bir sanatçı oldu. İngiltere'deki ilk kişisel sergisi Nisan 1933'te Londra'daki Leicester Galleries'te gerçekleştirildi. Brill, 14 Haziran 1974'teki ölümüne kadar Little Hall'da kaldı. (www.chrisbeetles.com)

“A Surgical Operation” adlı tablo, İngiliz ressam Reginald Brill tarafından 1934 ile 1935 yılları arasında boyanmış, büyük bir yağlı boya tablodur. İnsanları iş başında gösteren "İnsanın Şehitliği" adlı büyük resim serisinden biridir. Dizideki diğerleri inşaat işçilerini (Tate Britain'de bir tablo) ve jüri üyelerini resmetmektedir. Cerrahi sahnelerini resmeden sanatçılar arasında, figürlerin çokluğu, çeşitli duruşları ve cerrah ile asistanlar arasındaki karşıtlık dikkat çekmektedir. Bu eser özellikle Sovyetler Birliği'nde, gündelik hayatın kahramanlığını vurgulayan Sosyalist Gerçekçilik hareketine önemli bir örnek olmuştur. (www.artug.org)

Bu eserde, ameliyat masasının çevresinde beyaz cerrahi kıyafetler içinde altı figür bulunmaktadır. Ön tarafta, elinde şişe tutan bir anestezi uzmanı, ameliyatı gerçekleştiren iki erkek cerrah, cerrahlardan birine makas veren bir kadın ve ameliyat sürecini izleyen iki kadın daha bulunmaktadır. Eserde iki cerrah ve iki kadın maske

takmaktadır. Erkeklerden ve kadınlardan biri pembe renkli eldiven giyinmiştir. Arka planda bandajlarla dolu bir kutu ve pencereden hafifçe görünen bir peyzaj çalışması bulunmaktadır.

Bu eserde, figürler ve ameliyat masası kadraja tam olarak alınmıştır. Bu durum, eserdeki kompozisyon anlayışının rönesansa kadar uzanan merkezi ve kapalı bir kompozisyon olduğunu göstermektedir. Teknik açıdan erken dönem kübizmi andıran hafif geometrik formlar kullanılmıştır. Figürlerdeki ve mekândaki derinliğe bakıldığında modern dönemde sıkça kullanılan ters perspektif tekniği ile uyguladığı görülmektedir.

Görsel 30: Reginald Brill, "A Surgical Operation" 1924-1935, tuval üzerine yağlı boya, 205 x 160 cm

5.11. Alfred D. Crimi (1900-1994)

Alfred D. Crimi, 1 Aralık 1900'de Sicilya'nın San Fratello kasabasında doğdu. 1910'da Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti ve 1924'te ABD vatandaşı oldu. 1916'dan 1924'e kadar New York'taki Ulusal Tasarım Akademisi'nde ve 1920'den 1921'e kadar New York'taki Beaux Sanat Tasarım Enstitüsü'nde eğitim aldı. 1929'da fresk ve çini resim eğitimi almak için İtalya'ya gitti. İkinci Dünya Savaşı sırasında, askeri eğitim kılavuzları için silah ve aletlerin çizimlerini yapan Sperry Gyroscope için çalışmaya başladı. Savaştan sonra, "Metropolis" adlı tablosu da dahil olmak üzere stilini soyutlamaya dönüştürdü. Crimi, çok sayıda sergi düzenledi ve 1963 yılında dokuzuncu kişisel sergisini Francis Quirk Lehigh Üniversitesi'nde açtı. Bu sergi için burs almaya layık görüldü. Ayrıca, İş İlerleme İdaresi'nin (WPA) Federal Sanat Projesi tarafından Harlem Hastaneleri duvar resimlerini yapmak için işe alındı. Alfred D. Crimi, Harlem Hastanesi duvar resimleri için bir dizi beş fresk paneli yapılacaktı. Ancak Washington, DC'de federal olarak desteklenen başka bir sanat projesinde çalışması gerektiği için yalnızca birini tamamlayabildi. Dizisinin konularını tıp tarihine dayandırdı ve titiz tarihsel araştırmalar yaptı. (livingnewdeal.org)

Crimi'nin duvar resimlerinden biri olan “Modern Surgery and Anesthesia” için yaptığı araştırmada, yeni inşa edilen ve modern ekipmanlarla donatılmış Kings County Hastanesinde iki hafta geçirdi. Orada, hastane amirinin kişisel sekreteri, Crimi'ye hastanenin tüm bölümlerini gezdirdi ve bir beyin ameliyatını izlemesine izin verdi. Crimi, Duvar resmi için girdiği ameliyatlardan pek çok eskiz çıkardı. (İşyapar, 2009, s:52)

Harlem Hastanesi duvarındaki bu eser, mide ameliyatı gerçekleştirilen bir hastanın cerrahlar, asistanlar ve anestezist tarafından çevrelenmiş şekilde resmedilmiştir. Eserde, anestezinin artık cerrahiden ayrı ve bağımsız bir branş olarak geliştiği görülmektedir. Tıptaki bu yeni uzmanlaşma, görseldeki esere de yansıtılmıştır. Anestezist, yalnızca hastanın uyutulmasıyla ilgilenirken ve bu uyku sürecini not alırken görülmektedir. Ayrıca, anestezistin yanında duran ve kendi alanına ait olan oksijen ve azot protoksit tüpleri, günümüz cerrahisinin gelişmişliğini gösterircesine ön planda yerini almıştır.

Görsel 31: Alfred D. Crimi, “Modern Surgery and Anesthesia”, 1940, fresk, 250 metrekare

Halen eski hastanede bulunan ve yalnızca personel tarafından görülebilen bu ve diğer duvar resimleri, 4 milyon doların üzerinde bir maliyetle restore edildi ve 2012 yılında açılan yeni Mural Pavillon'un lobisine asıldı. (livingnewdeal.org)

Çalışmada mekân ve figürlerin dizilimine bakıldığında, klasik bir perspektif anlayışı yerine modern döneme ait ters perspektif tekniği uygulandığı görülmektedir. Resimde ışık yönü belirtilmemiş, aydınlık ve net bir ortam sağlanmıştır. Bu ışıklandırma, Rönesans dönemine oldukça sık kullanılan evrensel ışık tekniğidir. Figürlerin ve mekandaki nesnelerin kadraja tam sığdırılması eseri kapalı kompozisyon yapmaktadır.

5.12. Jacob Armstead Lawrence (1917-2000)

Jacob Armstead Lawrence, 7 Eylül 1917'de doğdu. Afrikalı-Amerikalı tarihi konuları ve çağdaş yaşamı tasviriyle tanınan Amerikalı bir ressamdı. Stilini "dinamik kübizm" olarak tanımladı. Siyah ve kahverengiyi canlı renklerle yan yana getirerek Afro-Amerikan deneyimine hayat verdi. Ayrıca, Washington Üniversitesi'nde 16 yıl profesörlük yaptı. (web.archive.org)

Lawrence, 20. yüzyılın en iyi bilinen Afrikalı-Amerikalı ressamları arasında yer alıyor. Günlük yaşamın modernist çizimlerinin yanı sıra Afro-Amerikan tarihi ve tarihi figürlerin anlatılarıyla da tanınıyor. 23 yaşında, Afrika kökenli Amerikalıların kırsal Güney'den kentsel Kuzey'e Büyük Göçünü tasvir eden 60 panelli Göç Serisi ile ulusal tanınırlık kazandı. Seri, Washington, DC'deki Phillips Collection ve New York'taki Museum of Modern Art (MoMA) tarafından ortaklaşa satın alındı. Lawrence'ın eserleri, Philadelphia Sanat Müzesi, Whitney Müzesi, Metropolitan Sanat Müzesi, Brooklyn Müzesi, Reynolda House Amerikan Sanatı Müzesi ve Kuzeybatı Sanatı Müzesi'nde bulunmaktadır. (web.archive.org)

Lawrence'ın yapmış olduğu, "Surgery, Harlem Hospital" (Görsel 32) adlı çalışması, Harlem Hastanesi'nde bir ameliyathane ortamı resmidir. Beyaz cerrahi giysileri içindeki ekip, absürt el ve vücut orantıları ile ameliyat masasının etrafına dizilmişlerdir. Eserin merkezinde ve odak noktasında hastanın ameliyat edilen yeri (muhtemelen karın bölgesi) sarı ve kırmızı renklerle stilize edilmiştir. Odak noktasının üzerinde cerrahların elleri ve cerrahi aletler ile dikkat çekmektedir. Cerrahların başları, kolları, elleri ve vücut hatlarından çıkan kıvrımlar, resmin merkezine doğru uzanan, birbiriyle kesişen çizgiler ile odak noktasının etrafı çevrelenmiştir. Böylece izleyicinin bakışları tamamen cerrahi bölgeye odaklanması sağlanmıştır. Eserde arka planda renk olarak o dönemin klasik ameliyathane yeşili kullanılmıştır. Cerrahi ekip, hasta ve cerrahi eşyalar dışında ameliyathane ortamı boş ve yalın bırakılarak detay verilmemiştir. Bu sadelik, gözün resmin etrafında değil merkezinde gezinmesi sağlanmıştır. Lawrence'ın Afro-Amerikan stili bu eserinde de görülmektedir. Özellikle ameliyatı yapan kişilerin siyahi oluşu bu esere büyük önem katmaktadır.

Görsel 32: Jacob Lawrence, “Surgery, Harlem Hospital”, 1953, tuval üzerine yağlı boya

Bu eserde, analitik kübizmden daha çok erken dönem kübizme ait geometrik formlar ve soyutlama tekniği ağır basmaktadır. Merkezi bir kompozisyon kullanılmıştır. Eserde perspektif hissedilmez ve derinlik yok denecek kadar azdır.

6. POSTMODERN DÖNEM VE SONRASI SANATTA AMELİYAT TEMASI

20. yüzyılın son yarısına gelindiğinde, modern sanat yavaş yavaş değişerek postmodern tanımlamalarına doğru bir geçiş yaşamıştır. Sanat gibi tıp alanı ve cerrahi alanlarda da ciddi değişimler gözlenmiştir. Bu değişimlerin en önemlisi, ameliyathane ortamlarının günümüz şartlarına gelmesi ve sterilizasyona dikkat edilmesidir. El hijyeni ve bununla birlikte takılan eldivenler, maskeler, saçları kapatan cerrahi başlıklar, ameliyathane ortamlarını günümüz şartlarına getiren etkenlerden bazılarıdır.

Bu dönemde sanat ve tıp bağlamında da büyük değişimler olmuştur. Antik çağlardan günümüze kadar üretilen sanat eserleri, tıp için evrak niteliğinden sıyrılmış, eğitim amacı güden kitaplardan çıkmıştır. Postmodern sanat, daha özerk bir hale gelmiş ve farklı disiplinlerle çeşitliliğini arttırarak gelişmiştir. Geçtiğimiz modern dönemin sonlarına gelindiğinde, görsel sanatların resim veya heykelden oluşmadığı çoktan anlaşılmıştır. Fotoğrafın ilk çıktığı dönemlerde kısmen dışlanmasına rağmen, postmodernizme gelindiğinde fotoğraf bir sanat olarak kabul edilmiştir. Bu olay, sanatın ne olduğunu sorgulayan bakış açılarında büyük değişimlere yol açmıştır. Daha sonraki yıllarda ise bu çeşitliliğin oldukça arttığı görülmektedir. Video kameranın kullanılması ve sanat aracı olması, dijital sanatın keşfi bu gelişimlerden sadece birkaçıdır.

6.1. Postmodernizmin Tanımı

Postmodernizmin kelime kökeni, Fransızcada "postmodernisme" kelimesinden gelmektedir. Postmodernizm, 20. yüzyılın ikinci yarısında modernizmin yerini alan ve modernizmin temel ilkelerini sorgulayan bir sanat ve kültür hareketidir. TDK'de postmodernizm, edebiyat, mimari, sanat ve felsefe gibi farklı disiplinlerde kullanılan bir kavramdır. Edebiyat alanında, modernist arayışın enerjisini kaybettikten sonra ortaya çıkan çeşitli tarzlar ve yaklaşımlar, bu dönem sonrası dönem olarak adlandırılır. Mimaride ise, işlevselliği ikinci plana atarak farklı yapı formlarını özgürce kullanma eğilimindedir.. (sozluk.gov.tr)

"Postmodernizm" terimi, genellikle postmodernite deneyimi ile ilişkilendirilen çeşitli kültürel uygulamalar ve kuramsal tartışmalar için kullanılır. Postmodernizm genellikle yirminci yüzyılın Modernizmi ile karşılaştırılan bir kavramdır. Postmodernizm, rekonstrüksiyon ile postyapısalcılığın ana temalarından biri haline gelmiştir. (Macey, 2001, s:305)

Modern sanatın sonlarına gelindiğini Sürrealizm ve Dadaizm gibi sanat akımları işaret ediyordu. Bu akımlar dışında Abstract Expressionism, Pop Art, Minimalizm, Conceptual Art ve diğer akımlar bile uzun bir süre modern sanat kapsamında tutulurken 1990'lara gelindiğinde durum değişti. İsmen aynı olsalar da sanat biçim olarak çoktan değişmeye başlamıştı. Bu değişim net bir tarihte, bir anda kopma veya kırılma şeklinde değildi. Bahsedilen değişim 1900'lerin başlarından itibaren adım adım gerçekleşmişti. Kısaca, modern sanat zamanla postmodern olarak değişmiştir. (Yılmaz, 2013, s:203)

Postmodernist tartışma esas olarak 1970'lerin bir ürünü olsa da, "postmodernizm" teriminin kendisi çok daha eskidir ve 1882'den 1932'ye kadar İspanyol ve Hispanik şiir antolojisine (Onis 1934) kadar izi sürülmüştür; burada modernizm içinde gerici bir eğilim olarak tanımlanır ve Lorca, Borges ve Neruda ile ilişkilendirilen ultramodernismo ile karşılaştırılır. (Macey, 2001, s:306)

Yirmi yıl sonra bu terim Charles Olson ve Robert Creeley gibi Amerikalı şairler tarafından kullanılmaya başlandı ve ardından Pop Art'ın Greenberg tarafından savunulan modernist soyutlamaya meydan okumaya başlayarak sanatsal çevrelerde kullanılmaya başlandı. 1971'de New Literary History dergisi, Ihab Hassan'ın Kafka ve Beckett'in isimlerinin işaret ettiği dönemi kapsayan "sessizlik edebiyatı" üzerine daha önceki çalışmasını hem özetleyen hem de ötesine geçen postmodernizmin etkili "parakritik bibliyografyası"nı (1971) içeren "Modernizm ve Postmodernizm" konulu özel bir sayı yayınladı. Hassan artık "modernizm içinde bir değişimden" ve kendini arayan bir edebiyattan söz ediyordu. Hassan olağanüstü bir eklektizmle Jarry ve Patafiziği, Andy Warhol, William Burroughs, Mcluhan, John Barth'ın Giles Goat Bay (1966) adlı romanı ve John Cage'in müziğini postmodernizmin habercileri olarak sayar. (Macey, 2001, s:306)

Toynbee'ye göre, modern adı verilen çağ, 1918 yılında I. Dünya Savaşı ile son bulmuştu. Geçmişteki fikirleri sorgulayan ve dönüştüren postmodern çağın varlığı, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra daha fazla kabul görmeye başladı. 1960'lı yıllarda Avrupa'dan Amerika'ya yayılan postmodernizm terimi, özellikle New York'ta bir grup mimar tarafından kullanılarak modern prensiplere meydan okuyan bir mimari tarzı tanımlamak için kullanıldı. 1980'li yıllara gelindiğinde ise postmodernizm, yeni bir dönemi, durumu ve eğilimi temsil eden bir tür kültür eleştirisine dönüşmeye başladı. (Yılmaz, 2013, s:203-204)

Mehmet Yılmaz Postmodern sanatçıyı tanımlamak için şu ifadeliri kullanmıştır: "*Postmodern sanatçı ya da yazar, felsefeci konumundadır. Sanat yapıtı yaratımında artık yerleşik (modern) kurallar değil, kuralsızlıklar geçerlidir. Önemli olan bütünlük değil, Farklılıktır."* (Yılmaz, 2013, 207)

6.2. Joe Wilder

Joe Wilder, hem bir cerrah hem de bir ressamdır. Wilder, bir hekim olarak sadece ressam değil aynı zamanda bir atlet olarak da tanınmaktadır. 1942 yılında Amerikan lacrosse oyuncusu olarak Dartmouth College'dan mezun olmuş ve ilerleyen yıllarda tıp derecesini Columbia Üniversitesi'nde almıştır. Amerika'da birçok hastanede görev yapmış ve cerrahi şefliği, cerrahi profesörlüğü gibi unvanlar elde etmiştir. Yaşadığı dönemde The New York Times tarafından kendisine "Rönesans adamı" denilmiştir. Yarış arabaları, at yarışları, spor ve atletler gibi birçok konuda eserler üreten sanatçının en dikkat çeken işleri ise ameliyat ve ameliyathane ortamlarını konu alan çalışmaları olmuştur. Devam eden bir ameliyatın/operasyonun resmedildiği çalışmalarında lacivert ve mavi tonlarının yanı sıra kırmızı tonlarını sıkça kullandığı bilinmektedir. "Beş Cerrah ve Bir Hasta" (Görsel 33) adlı eserinde, mavi ve yeşil tonlarda ameliyat/operasyon kıyafetleri giymiş beş cerrah bulunmaktadır. Cerrahların sadece ikisinin baş kısımları görünürken, ameliyata alınmış olan hasta görülmemektedir. Bu çalışma koyu tonlar içinde resmedilmiştir ve fırça darbeleri serbestçe kullanılmıştır. Ameliyathane hem ameliyat lambası hem de doğal gün ışığı ile aydınlatılmıştır. (Okutucu, 2014, s:28-29)

Sanat eleştirmeni Donald Kuspit, Wilder'ın çalışmalarını "Cesur Realizm" olarak tanımlama tarzının, derin anlam ve düşünceye daldıran bir yapıya sahip olduğundan bahsetmiştir. Wilder, "Five Surgeons" (Görsel 33) adlı eserinde, ritüalistik görevlerine dalmış gibi görünen cerrahların yoğun içsel dünyalarını betimler. (dartmed.dartmouth.edu).

"Ameliyat Öncesi Derin Düşünme" (Görsel 34) adlı çalışmasında, cerrah ameliyat öncesinde son hazırlıklarını tamamlamak için bir hemşirenin yardımını almaktadır. Cerrahın kendisi, elleri sıkıca birleşmiş ve düşünceli bir ifadeyle aşağıya doğru bakarken resmedilmiştir. Bu durum, cerrahın yoğun düşünce ve duygu durumu içinde olduğunu ve ameliyat öncesinde gerginlik hissettiğini göstermektedir.

Görsel 33: Joe Wilder, “Five Surgeons”, 1998, tuval üzerine yağlıboya, 71.1 x 58. 4 cm,

Sanatçı, hayatı boyunca hem cerrahlık yaparak insanların hayatlarını kurtarmış hem de bu operasyonların tablolarını yaparak sanat dünyasına katkıda

bulunmuştur. Eserleri bir evrak niteliği taşıdığı gibi sanatsal açıdan da derin anlamlar içermektedir. Gündelik faaliyetleri konu alan eserleri 20. yüzyıl realizminin önde gelen sanatçılarından birisi olmasına sebep olmuştur. 2003 yılında Manhattan'da St. Luke's-Roosevelt Hastanesi'nde 82 yaşında hayatını kaybetmiştir.

Görsel 34: Joe Wilder, "Contemplation Before Surgery", 1998, Tuval üzerine yağlıboya, 63.5 x 47.6 cm,

Görsel 35: Joe Wilder, "Surgeons as Heroes", tuval üzerine yağlıboya

6.3. Malika Favre

Malika Favre, günümüzün en çok bilinen illüstratör ve grafik tasarımcılarından biridir. Favre'ın eserleri Pop art ve Op art akımları içinde değerlendirilmektedir ve pek çok popüler derginin kapak görseli olarak kullanılmıştır. Sanatçının çalışmalarında renk seçimleri olduğu kadar renk dengesi de büyük önem taşır. Pozitif ve negatif alan kullanımı açısından Favre'ın çalışmaları oldukça başarılıdır. Sanatçı, eserlerinde sadeliği tercih ederken, reklamcılık alanında ürettiği işlerin yanı sıra daha sanatsal ifadeler taşıyan eserlerle sosyal, kültürel olaylar ve kadın-erkek eşitliği gibi pek çok konuyu da ele almıştır. (Gökçen, 2020, s:49-50)

Favre'ın en çok bilinen eserlerinden biri, 2017 yılında The New Yorker dergisi için hazırladığı "The Operating Theatre" (Görsel 36) adlı çalışmasıdır. Bu eser, kadınların iş hayatındaki rollerini ele almaktadır ve mavi tonları ağırlıklı olarak kullanmaktadır. Çizimde, ameliyat masasında yatan bir hastanın gözünden bakılarak, dört kadın doktorun ve ameliyat ışığının bir araya geldiği bir kompozisyon oluşturulmuştur. Sanatçı özellikle tıbbın hala erkek egemen bir alan olduğunu ve kadın cerrahların varlığının istisnai bir durum olduğunu vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu çalışma kısa sürede büyük bir popülerlik kazanmış ve dünyanın dört bir yanından

binlerce doktor, bu illüstrasyonu yeniden canlandırarak sosyal medyada paylaşmıştır. (Gökçen, 2020, s:49-50)

Melika Favre'nin "The Operating Theatre" (Görsel 37) adlı çalışması, dijital bir yapıttır. Günümüze kadar pek çok cerrahi konulu sanat eserinde sıkça görülen hasta figürleri veya ameliyat edilen bölgeler bu eserde kullanılmamıştır. Bu durum, izleyiciye oldukça hafif ve gerilim yaratmayan bir deneyim sunmaktadır.

Görsel 36: Malika Favre, "The Operating Thearte", 2017, Dijital İllüstrasyon, The New Yorker dergisi

Görsel 37: “The Operating Thearte” eserinden sonra paylaşılan fotoğraf.

6.4. Orlan

Orlan, postmodern sanat döneminde önemli bir yere sahiptir. Orlan, güzellik tanımını ve modern batılı toplumların kadın üzerinden kurulan özne kavramını eleştirmek adına estetik cerrahi aracıyla yüzünü ve vücudunu yeniden şekillendirmiştir. Sanatçı, insanın bedenini kendine yabancılaştırıp tek tipleştirilmeyi eleştirmiştir. Orlan, acı hissetmeden vücudunun kesilmesine ve açılmasına şahit olmuştur. "Beden Heykeltıraşlığı" adını verdiği çalışmaları, ifade, yüz, şekil, metin, görünüm, resim ve fotoğraf gibi araçları kullanarak yeniden doğuşu betimlemektedir. (Çiftçi, H. 2016, s:33)

Orlan, 1990 yılında başlattığı “Azize Orlan'ın Yeniden doğuşu” isimli bir dizi cerrahi operasyonla kendini duyurmuştu. Antik Yunan sanatçısı Zeuksis'in farklı farklı kadınlardan en güzel parçalarını alarak mükemmel kadın görünümünü elde etme çabasından esinlenen Orlan, Rönesans dönemi ve sonraki yıllar boyunca zihinlerdeki ideal güzelliğin kinayesi olarak görülen kadın görüntüsünün çeşitli özelliklerini bizzat kendi suratında denemeye karar vermişti. (Yılmaz, M. 2013, s:380-381)

Orlan, bilgisayar teknolojisi kullanarak bir Diana heykelinin 16. yüzyıla ait burun yapısını, Boucher'in Europa tablosundaki dudakları, Botticelli'nin Venüs'ünün çenesini, Gérôme'un Psyché tablosundaki gözleri ve Leonardo'nun Mona Lisa tablosundaki alnı birleştirmek için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Daha sonra, bu imgeleri bir estetik cerrahın ellerine teslim ettiği bir ameliyathane sahnesinde performans gerçekleştirdi. Orlan, bu kadın imgelerini rastgele seçmemiş, her birini tarihsel ve mitolojik bağlamları göz önünde bulundurarak belirlemiştir. Diana, hem maceralar tanrıçası hem de erkeklere boyun eğmeyen bir figürdü ve sanatçının ilgisini çekiyordu. Yunan mitolojisinde Psyché, Eros'un sevgilisi ve ruhsal güzelliğin simgesiydi; Europa ise Zeus ile ilişkiye giren, bütün bir kıtaya adını veren maceracı bir kadındı. Venüs, verimlilik ve yaratıcılık konularında Orlan'ın ilham kaynağı olmuştur. Mona Lisa'yı tercih etmesinin sebebi ise onun hem erkeksi hem de kadınsı özellikleri bünyesinde barındırmasıydı. (Yılmaz, M. 2013, s:380-381)

Görsel 38: Orlan, "The Reincarnation of St. Orlan", 1990, Paris.

Türkdoğan'a göre, Orlan'ın ameliyat performanslarında dikkat çeken unsurlar sadece süreçle sınırlı değil, aynı zamanda sonuçla da ilişkilidir. Orlan, estetik cerrahi operasyonlarıyla değiştirilen ve sergilenen bedenin performansını icra etmektedir. Sanatçı, kendi bedeninde değişikliklere yol açan bu performansları gerçekleştirirken,

izleyiciye acı hissini veren ve ürküten deneyimler yaşatmıştır. (Türkdoğan,2014, s. 111).

Görsel 39: Orlan, "The Reincarnation of St. Orlan", ameliyattan bir sahne, 1990, Paris.

Orlan'ın ameliyat serisi, tıp ve sanat bağlamında bizlere yeni yollar göstermektedir. Orlan, yüz yıllardır süre gelen zaman diliminde tıp için görsel araç olan sanatı işlevinin tersine çevirerek, sanat için tıbbı bir araç olarak kullanmıştır. Bu durumda; ideal sanatçı sanat eseri, cerrah ise sanatçı olmuştur. Bu dönüşüm, postmodern tanım açısından oldukça tutarlıdır. Çünkü modern olanın kuralları artık geçerli değildir ve düzen tersine dönmüştür. Orlan, kendi dönüşümünü şu sözlerle anlatmaktadır: "Yeni görüntüler üretmek için kendimi yeni bir görüntüye dönüştürüyorum." (Türkdoğan,2014, s. 111).

Görsel 40: Orlan, "4th Surgery-Performance Titled Successful Operation", 1991, Paris.

Görsel 41: Sandro Botticelli, "The Birth of Venus", 1485-1486, tuval üzerine tempara, 172 x 278 cm

Görsel 42: Orlan, “4th Surgery-Performance Titled Successful Operation”, 1991, Paris.

Orlan'ın diğer ameliyat serilerine bakıldığında, cerrahların günümüz cerrahi önlükleri yerine, gerçekleşmekte olan sanatı desteklemek adına parlak pullardan oluşma Orlan'ın kıyafetlerini andıran önlükler giyindiği görülmektedir (Görsel 40). Tıbbi açıdan ne kadar steril olduğu tartışmalıdır, ancak yapılan işlem gerçekleşmekte olan performans sanatını desteklemek içindir. Ameliyathane içerisinde dijital basım karton bir kadın figürü görülmektedir. Bu figür, yeniden doğuşu simgelemek adına Sandro Botticelli'nin yapmış olduğu "Venüs'ün Doğuşu" (Görsel 41) eserine gönderme olarak yerleştirilmiştir.

6.5. Stelarc

Stelarc, sanatsal kariyeri boyunca vücudunu, teknoloji ve medyanın etkileşimini keşfetmeye odaklanmıştır. Sanatçı, yaptığı sıra dışı ve deneysel olan performanslarıyla tanınmıştır. Stelarc, özellikle bedenin sınırlarını zorlama ve insan vücudunu farklı teknolojik araçlarla genişletme konusundaki çalışmalarıyla dikkat çekmektedir. İlk olarak 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerin başlarında deriye iğnelerle

beden askıları gerçekleştirerek sanat dünyasına adım atmıştır. Bu beden askıları, bedenin ağırlığını iğneler üzerine aktararak vücudu havada asılı tutma amacını taşımış ve izleyicilerin bedenin fiziksel sınırlarına dair farklı bir deneyim yaşamasını sağlamıştır. (www.stelarc.org)

Stelarc, sadece bedeni değil, aynı zamanda bedenin teknolojiyle etkileşimini de sahne üzerinde deneyimleme fırsatı sunar. İzleyicilerin performansın bir parçası haline gelmesini sağlayarak etkileşimli ve deneysel deneyimler sunar. Aynı zamanda bir akademisyen olarak da faaliyet gösteren Stelarc, performans sanatını ve teknolojinin insan vücudu üzerindeki etkilerini çeşitli platformlarda inceleyerek düşünce provokasyonlarına yol açmaktadır. (www.stelarc.org)

Stelarc'ın çalışmaları, performans sanatı ve yeni medya sanatının kesişiminde yer alır ve sıklıkla etik, teknoloji, beden ve kimlik gibi konuları ele alır. Onun performansları, izleyicileri vücut, teknoloji ve medya arasındaki ilişkilere dair düşünmeye teşvik ederken, aynı zamanda sıradışı ve unutulmaz deneyimler sunar. (www.stelarc.org)

Stelarc'ın "Ear on Arm" projesi, bedenin sınırlarını aşmayı ve teknolojiyi bedene entegre etmeyi amaçlayan önemli bir sanatsal girişimdir. Bu proje, Stelarc'ın vücudunun anatomik yapısını yeniden inşa etme amacını yansıtmaktadır. "Ear on Arm," kelimenin tam anlamıyla "Kol Üzerinde Kulak" anlamına gelir ve Stelarc'ın sol kolu üzerine kalıcı bir şekilde bir kulak inşa etme çabasını ifade eder. Projenin temel amacı, bedenin sınırlarını genişleterek ve yeni işlevler ekleyerek, insan bedeninin geleneksel anlamını sorgulamaktır. Bu proje, bedenin normal anatomisine ek bir organ eklemeyi amaçlamaktadır. Kulak, medikal teknikler ve biyoteknoloji kullanılarak inşa edilen bir organ olarak tasarlanmıştır. Kulak, Medpor adı verilen biyobenzer bir polietilen malzeme kullanılarak oluşturulmuş, vücuda implant edilmiştir. Bu çalışmanın bir aşamasında, bir mikrofon kulak içine yerleştirilmiştir. Ameliyat sonunda mikrofon başarıyla test edilmiştir; ancak ilerleyen haftalarda enfeksiyon kapmıştır. Mikrofonun ameliyatla çıkarılması gerekmiştir. Projenin son aşamasında, bir mikrofonun tekrar takılması planlanmaktadır. Bu mikrofon, İnternet'e kablosuz bağlantı sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu sayede, kulak, farklı yerlerde bulunan

insanlar için uzaktan dinlenebilir hale gelecektir. Örneğin, Venedik'teki biri, Melbourne'da Stelarc'ın kulağının duyduğu sesleri dinleyebilir. (www.stelarc.org)

Görsel 43: Stelarc, “Ear on Arm”, 2008, performans sanatı

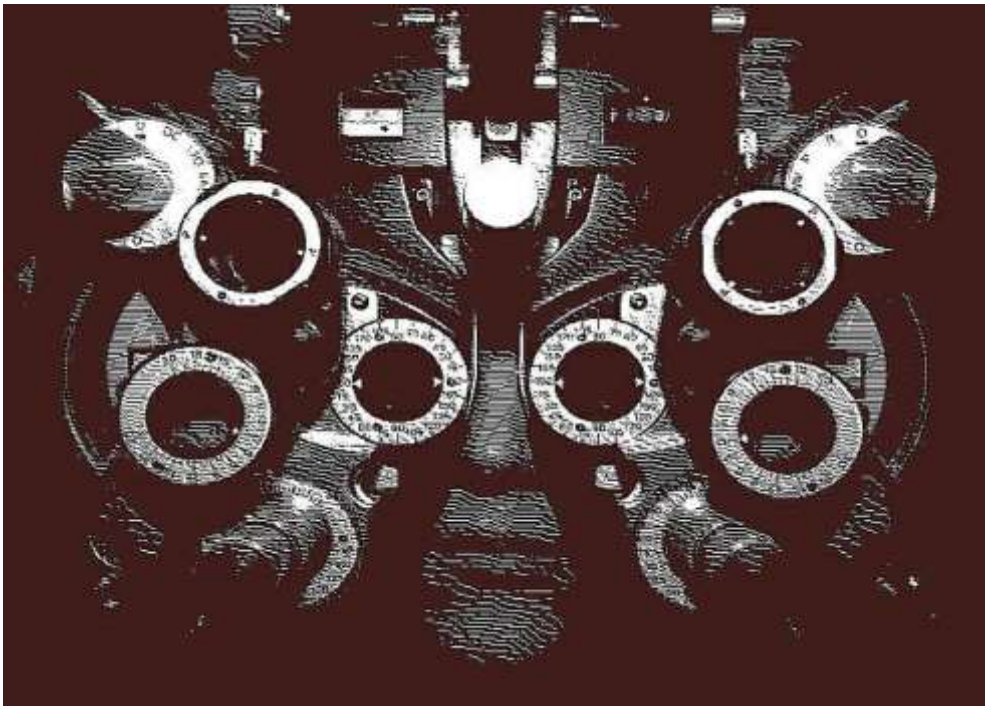
Görsel 44: Stelarc, “Ear on Arm”, 2008, performans sanatı

AHMET KADİR ÖZCAN'IN ÇALIŞMALARI VE SANAT GÖRÜŞÜ

Özcan, ameliyat temalı çalışmalarına 2019 yılında lisans eğitimi sırasında başlamıştır. Bu üretimlerin çıkış noktası çocukluk yıllarında sürekli hastane ortamlarında bulunmasından ve tıp alana olan merakından kaynaklanmaktadır. Lisans eğitimi sırasında veterinerlik fakültesine giderek ameliyathanelere girme izni alan Özcan, ameliyat sahnelerini yakından gözlemleyerek fotoğraf ve eskizlerle ameliyat temalı çalışmalar yapmıştır.

Görsel 45'te yer alan "Test-X" adlı çalışma, Özcan'ın tıp konusunda yaptığı ilk çalışmalardan biridir. Özcan, doğuştan gelen görme eksikliği nedeniyle çocukluk yıllarında sık sık göz hastanelerine gitmiş ve gözlük numaralarının belirlenmesi için kullanılan Foropter Refraksiyon cihazıyla tanışmıştır.

Özcan, bu dijital çalışmasında Foropter Refraksiyon cihazını resmederek, teknoloji ile insan bedeni arasındaki ilişkiyi ele almıştır. "Test-X" çalışması, modern tıbbın göz sağlığı alanındaki ilerlemelerini ve teknolojinin insan vücudu üzerindeki etkilerini sorgulayan bir yaklaşım sunmaya çalışmaktadır.

Görsel 45: Ahmet Kadir Özcan, Test-X, 2019, Dijital Resim

Görsel 46'te yer alan "Natüreli Kurtarma Çabası" adlı çalışma, hâkî yeşili bir astar boyası ve onun üzerine siyah, beyaz boyalar kullanılarak yapılmıştır. Özcan'ın çalışmalarında tercih ettiği renk paleti, kendisinin renk körlüğü hastalığından kaynaklanmaktadır. Bu hastalık, renkleri doğru bir şekilde algılama yeteneğini sınırlayan bir durumdur. Özcan, bu kişisel deneyimini sanat aracılığıyla ifade etmeye çalışmıştır.

Özcan'ın çalışmalarında astar rengi ve onun üzerine uygulanmış siyah ve beyaz renkler, nesnelerin ve formların sadece ışık ve gölgeler aracılığıyla ifade edilmesine olanak tanır. Bu çalışmalarda en altta görünen astar boyası ve referans çizgileri, eserin tamamlanmamış hissiyatını yaratır. Özcan, bu hissiyatı, toplumda görme engelli bireylerin deneyimlerine dayandırır. Görsel sanat eserleri aracılığıyla, izleyiciye görme engelinin yol açtığı tamamlanmamışlık duygusunu ve bu deneyimin nasıl bir hissiyat yarattığını daha derinlemesine anlatmayı amaçlar. Bu şekilde, Özcan'ın eserleri, renk körlüğü ve görme engelini, kullandığı renk paleti ile izleyiciden empati kurmasını sağlar.

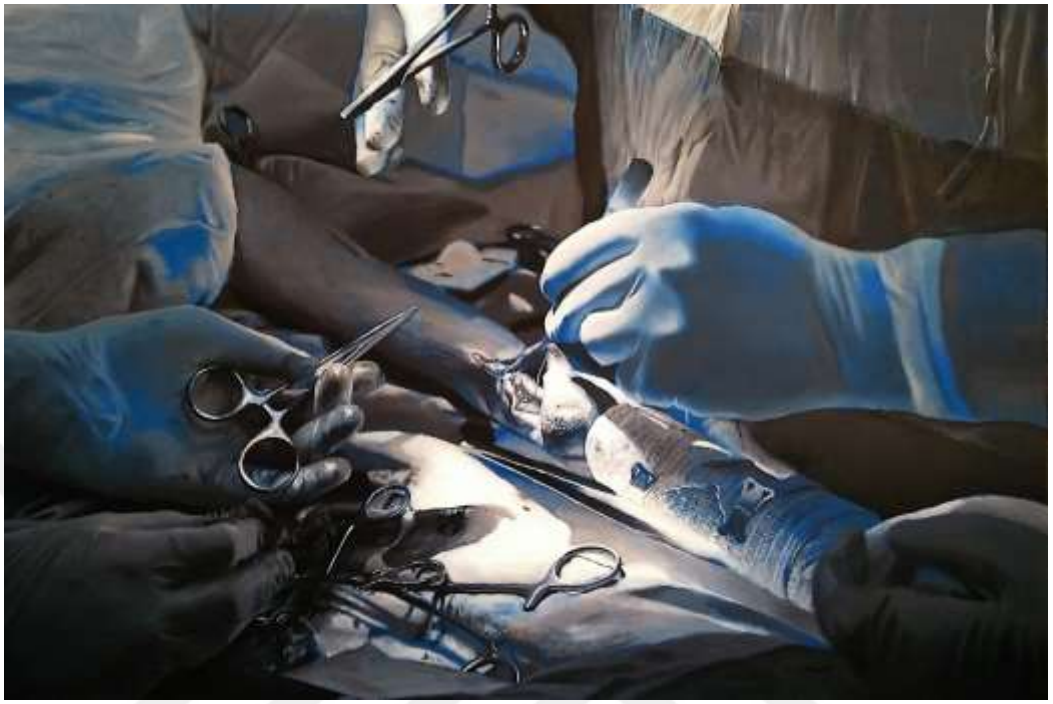
Görsel 46: Ahmet Kadir Özcan, “Natüreli Kurtarma Çabası” 2020, tuval üzerine yağlı boya, 100 x 120 cm

Görsel 47'te yer alan "Ingres" adlı çalışma, Abidin Dino'nun Ingres'e Saygı adlı eserinden ilham alınarak oluşturulmuştur. Abidin Dino'nun bu çalışması, yuvarlak bir kompozisyonla yapılmıştır. Bu eserde eller, insan üretiminin ve etkileşiminin bir sembolü olarak ön plana çıkar. Özcan'ın "Ingres" çalışması da cerrahide özellikle ellerin önemli bir rol oynadığına dikkat çekmek için yuvarlak bir ışığın merkeze yerleştirildiği bir kompozisyonla resmedilmiştir.

Görsel 48'da yer alan "Av Köpeği" adlı çalışma, Özcan'ın cerrahi temalı çalışmalarından biridir. Bu çalışmada, domuz avı esnasında yaralanan bir av köpeğinin ameliyat sahnesi resmedilmiştir. Özcan, gerçekçi bir üslup seçme nedenini, kendi sağlık durumu ile olan kişisel ilişkisine dayandırmaktadır. Doğuştan gelen ileri derecede görme engeli ve renk körlüğü gibi sağlık sorunları, Özcan’ın çevresini ve nesneleri anlama biçimini derinlemesine etkilemiştir. Bu durum Özcan’ın gerçekliği anlamlandırma ve yorumlama kaygılarına yol açmıştır.

Görsel 47: Ahmet Kadir Özcan, “Ingras” 2020, tuval üzerine yağlı boya, 70 x 100 cm

Görsel 48: Ahmet Kadir Özcan, “Av Köpeği” 2021, MDF üzerine yağlı boya, 141 x 211 cm

Görsel 49'de yer alan "Orta Doğu Sorunsalı" adlı çalışma, Pablo Picasso'nun "Science and Charity" eserinden esinlenerek yapılmıştır. Picasso bu eserinde, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın savaşın yıkıcı etkileriyle karşı karşıya kalışını ve bu durumdan bilimin mi yoksa inancın mı kurtarabileceğini sorgulamaktadır. Özcan da yaptığı çalışmada benzer soruları, figürün ibadet eden duruşu ve yüzünü kapladığı tıbbi maskelerle anlatmak istemiştir. COVID-19 pandemi döneminde Orta Doğu'da yaşanan, bilimsel keşiflerin toplumda inançla birleştirilmesi veya inancın yer yer bilimin önüne geçirilmeye çalışılması Özcan'ın bu durumu sorgulamasına sebep olmuştur.

Genel olarak Özcan'ın çalışmaları, ameliyat ve tıp konuları çerçevesinde şekil alarak ilerlemektedir. Bu çalışmalar, kendisine ait görme engelinin deneyimleri sonucu doğmuş ve gerçeklik anlayışını sorgulayarak ilerlemektedir. Özcan, bu deneyimlerini çalışmalarına aktararak üretimlerine devam etmektedir.

Görsel 49: Ahmet Kadir Özcan, Orta Doğu Sorunsalı, 2022, tuval üzerine yağlı boya, 50 x 70 cm

SONUÇ

Tıp ve sanat, tarih boyu birbiri ile etkileşim halindedir. Bu etkileşimin sonucu oluşan konulardan birisi de ameliyat temasıdır. Ameliyat temasını konu alan bu çalışmada farklı dönemlerdeki tıp ve sanat ilişkisi analiz edilmiştir. İncelenen dönemlerdeki tıp ve sanat arasındaki bu karmaşık yapı, sanatın evrimine ve toplumsal değişimine nasıl yansıdığını anlamamıza yardımcı olmuştur. Ayrıca, tıp ve sanatın birleştiği noktalarda nasıl şekillendiğini ve nasıl anlamlar kazandığını da göstermiştir.

Rönesans öncesi dönemde tıp ve sanat arasındaki ilişki incelendiğinde dönemin tıp ve sanat ilişkisi, tıp bilimine katkı sağlamış ve tıp eğitiminin şekillenmesine yardımcı olmuştur. Rönesans öncesi dönemlerde cerrahi olguların sınırlı olduğu ve tıp uygulamalarının din hekimliği ve büyü tıbbı gibi alanlara dayandığı görülmüştür. Tıbbi amaçla yapılan sanat eserleri, genellikle hatalı anatomik çizimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Rönesans öncesi dönemlerde oluşturulan tıbbi çizimlerin temel amacı, tıp eğitiminde kullanılmasıydı. Bu dönemin sanat eserleri, dönemin tıp bilgisini

yansıtma konusunda kısıtlı kalsa da oluşturulan tıbbi çizimler sonraki kuşaklar için önemli bir literatür kaynağı olmuştur. Özellikle Hipokrat ve dönemin diğer hekimleri, tıp biliminin temellerini atmasına destek sağladığı da görülmektedir.

Rönesans dönemi, aydınlanma hareketleriyle birlikte hem tıbbı hem de sanatı büyük ölçüde etkileyerek önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu dönemde skolastik düşünce yerini daha rasyonel bir düşünceye bırakmış ve kilisenin baskısı azalmıştır. Bu durumun, tıp alanında derin anatomi keşiflerinin gerçekleştirilmesine olanak sağladığı gözlemlenmiştir. Leonardo da Vinci gibi bazı ressamlar ve araştırmacılar, detaylı anatomi incelemeleri konusunda büyük bir ilerleme sağlamıştır. Bu incelemeler sayesinde, Rönesans ve sonrasında anatomi tiyatroları kurularak anatomiyi keşfetme süreci hızlanmıştır. Rönesans döneminde üretilen tıp ve ameliyat temalı sanat eserlerinde, doğru perspektifler ve doğru anatomik çizimlerin arttığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde oluşturulan eserler genellikle burjuva kesiminin talebi üzerine üretilmiş ve dönemin hekimlerinin başarılarını anlatan çalışmalar olduğu sonucuna varılmıştır.

1846 yılında William T.G. Morton, eteri ilk kez bir diş çekiminde kullanması ile modern anestezi keşfedilmiştir. Kimya biliminin anesteziyi keşfetmesi ameliyat bölümünün literatür açısından doğmasına neden olmuştur. Bu döneme kadar, sanat ve hekimlik benzer kavramlar olarak anılmaktaydılar; ressamlık gibi hekimlik de el becerisi gerektiren bir ustalık alanı olarak kabul ediliyordu. Modern döneme geçişle birlikte ameliyatlar ve ameliyathane ortamları oluşmaya başladı, bu nedenle ameliyat temasının tam olarak bu dönemde başladığı sonucuna varılmıştır. Modern dönemin bazı sanatçıları, ameliyat temalı eserlerinde daha öznel bir yaklaşım sunarken, diğerleri ise belge niteliği taşıyan eserler üretmiştir. Modern dönemde, ameliyatlar artık daha az acılı ve daha uzun sürebilir hale geldiği için sanatçılar ameliyat sahnelerini daha uzun süre gözlemleyebilme ve daha detaylı çizme fırsatına sahip olmuşlardır. Bu dönemde ameliyat temalı sanat eserlerinin gerçekleşen sanat hareketlerinden etkilendiği de gözlemlenmiştir.

Postmodern dönemde ameliyat teması, tıbbi ve cerrahi deneyimleri daha geniş bir bağlamda ele alan eserlere dönüşmüştür. Sanat, sadece nesnel bir şekilde değil, aynı zamanda bireysel duyarlılıklar, toplumsal değişimler ve tıbbi etikle ilişkilendirilmiştir. Ameliyat teması, sanatçının bakış açısını ve dönemin tıbbi bilgi düzeyini yansıtma potansiyeline sahip öznel bir konu olarak öne çıkmıştır. Postmodern dönemin sanatçısı

ameliyat temalı sanat eserlerini üretirken, cerrahiyi bir araç olarak kullandığı veya bu alanla ilgili sosyal duyarlılıklara dikkat çektiği sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak araştırılan bulgulara göre, cerrahlığın antik çağlara kadar dayandığı gözlemlenmiştir. Anestezinin keşfi ile ameliyat ve ameliyathane ortamları oluşmaya başlamıştır. Gerçekleşen bu keşif sanata da yansımış ve ameliyat temasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Cerrahi eserler tarih boyunca hep olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Bu eserlerin teması-konusu ameliyat olsa da kendi içlerinde değişiklikler yaşandığı gözlemlenmiştir. Ameliyat temalarındaki bu çeşitliliği sağlayan bulunduğu dönem, toplumun kültür farkı, sanatçının öznel bakış açısı ve teknolojinin gelişimi gibi öğeler olmuştur. Ameliyat teması, tıp ve sanatın bir araya geldiği noktalarda tarihsel ve kültürel bağlama bağlı olarak nasıl şekillendiğini ve nasıl anlam kazandığını açıkça ortaya koymaktadır. Tıp ve sanat arasındaki ilişkinin bir parçası olan ameliyat teması, hızla gelişen teknoloji ve bilim ile birlikte, gelecekte daha çok sanatçının ilgi alanına girecek olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA / BİBLİYOGRAFYA

Aslan, A. (2018). *Sanatta Mahremiyet*. (Sanatta Yeterlilik Sanat Çalışması Raporu). Hacettepe Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

Babayiğit, E. (2022). Resim Sanatında Fantastik Realizm. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Baudelaire, C. (2017). *Modern Hayatın Ressamı*. (Çev. Berktay A.). İstanbul. İletişim Yayınları.

Bayat, A.H. (2016). *Tıp Tarihi*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.

Borodina, T. P. (2017). Ie Repin In The Finnish Press. 1918-1930. Texts, (1), 44-55.

Bynum, W. (2020). *Tıp Tarihi.* (2. Baskı). (çev: Nur Gökçeoğlu). Ankara: Dost Kitabevi.

Clayton, M., & Philo, R. (2010). Leonardo da Vinci: the mechanics of man. Getty Publications.

Collingwood, R. G. (2020). *Sanatın İlkeleri*. (Çev Küllüğ, E.). Ankara. Dorlion Yayınevi.

Çetin, U. (2020). *Gerçekçi Bir Amerikalı Ressam: Thomas Eakins*. Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi. Cilt: 4, Sayı: 10,

Çiftçi, H. (2016). *Protest Sanat Bağlamında Kadın Bedeni.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara

Çomak, M. ve Yıldız, F. (2020). *Dr. Nicolaes Tulp'un Anatomi Dersi Adlı Tablonun Peirce'nin Göstergebilim Yaklaşımıyla Çözümlenmesi.* Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, Sayı 24, 83-94, doi: 10.17484 /yedi.717493.

Ebbell, B. (1939). Die alt-a¨gyptische Chirurgie: die chirurgischen Abschnitte der Papyrus E. Smith und Papyrus Ebers. Skrifter utgitt av det Norske videnskaps-akademi i Oslo. II. Hist.-filos. Klasse, vol 2. Dybwad, Oslo

Eggum, Arne. (1984). *Edvard Munch: Paintings, Sketches, and Studies.* New York, NY: CN Potter.

Foulquie, P. (1998). Varoluşçunun Varoluşu. Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.

Gombrich, E.H. (1950). *Sanatın Öyküsü.* İstanbul: Remzi Kitabevi aş,

Gökçen, N. A. (2020). *Yayın İllüstrasyonlarında Görsel Hikâye Anlatımı.* (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hacısüleymanoğlu, D. (2020). *Travmanın Görsel Dile Yansıması.* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

Hunter, M. (2019). The Waiting Time of Prostitution: Gynaecology and Temporality in Henri de Toulouse-Lautrec's Rue des Moulins, 1894. *Art History*, *42*(1), 68-93.

Ijpma, F., Radzun, A. ve Gullik, T. (2013). *The anatomy lesson of Dr. Frederik Ruysch' of 1683, a milestone in knowledge about obstetrics.* European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology. Sayı 170.

İşyapar, C. C. (2009), *Resim Sanatında Tıp-Ameliyat ve Ameliyathane Olgusu,* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstabul.

Kılıç, S. K. (2005). *Yaratmak Üzerine,* r h+ Plastik Sanatlar Dergisi, 20, (Temmuz –Ağustos)

Lamboley, C. (2014). Henrı de Toulouse-Lautrec Une Enfance Rouergate, Académie des Sciences et Lettres de Montpellier, conférence n°4266, tome n°45, pp. 85-97

Lewis, P. (1998). *Tıp Tarihi.* (çev: Dr. Nilgün Güdücü). Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık aş.

Macey, D. (2001). The Penguin dictionary of critical theory. Penguin Books LTD.

Marie, R. Ve Hagen, R. (2003). What Great Paintings Say. (2.Cilt). Taschen GmbH. Almanya, Köln.

Oğulcan, Ö. Z. (2022). *Rembrandt'ın resimlerinde Doğu dünyasına ait unsurların sanatsal açıdan incelenmesi*. Journal of Arts, 5(4), 187-199.

Okutucu, Z. S. (2014). Batı Resim Sanatında Tıp ve Mikroskobik Anatomi (Histoloji) Olgusu. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü, Antalya. Sayfa:137-149

Pracher, M. (2009). Christian Schad (1894,1982)-Studien Zur Maltechnik Und Kunst Methode. Textorstraße

Shiner, L. (2020). *Sanatın İcadı*. (4. Baskı). (çev: İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Smith, T. (2009). *What Is Contemporary Art?,* Chicago: The University of Chicago Press.

Şenyapılı, Önder (2004) Rönesans, İstanbul: Boyut Yayın Grubu.

Timuçin, A. (2013). *Estetik*. (9. Baskı). İstanbul: Bulut Yayınları.

Turani, A. (2010). *Dünya Sanat Tarihi.* (12. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi

Turani, A. (2017). Çağdaş Sanat Felsefesi. (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi aş.

Türkdoğan, T. (2014). Sanat Kültür Politika, (1.Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Vasilopoulos, A., Tsoucalas, G., Thomaidis, V., ve Fiska, A. (2020). Hans von Gersdorff and Hans Wechtlin; when battlefield surgery and anatomy met art. *Int. Med*, *2*(1), 74.

Yafi, Michael. (2021). *The American Surgeon*. Surgery, Music, and Art: How Billroth Made the Connection. Sage Yayınları.

Yılmaz, M. (2013). *Modernden Postmoderne Sanat*. (2. Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yunusoğlu, F.T. (2008). *Fırçanın Ucundaki Cerrahlar 17. ve 18. Yüzyıl Hollanda'sında Cerrahlar Loncası Resimleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

14:47, 22.11.2022, https://sozluk.gov.tr/

14:47, 22.11.2022, https://wellcomecollection.org/works/eazd6hes

18:31, 23.12.2022, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ilya_Repin

14:11,10.01.2023,https://www.theguardian.com/artanddesign/2012/jul/01/edvard-munch-modern-eye-review

13:39, 16.01.2023, https://historia-arte.com/obras/operacion

13:37, 19.01.2023, https://www.chrisbeetles.com/artist/551/reginald-brill

13:58, 19.01.2023, https://artuk.org/discover/artworks/a-surgical-operation-125767

18:11, 20.01.2023,

https://livingnewdeal.org/projects/harlem-hospital-crimi-mural-new-york-ny/

21:47, 20.01.2023, https://web.archive.org/web/20071215165005/http://www.artchive.com/artchive/L/lawrence.html

15:36, 05.01.2023, http://dartmed.dartmouth.edu/fall02/html/art_of_surgery_02.shtml

17:19, 23.04.2023, http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/old-master-british-paintings-evening-l14033/lot.41.html

16:00, 25,04,2023, https://rkd.nl/en/explore/artists/59010

17:08, 25,04,2023, https://web.archive.org/web/20150525211442/http://www.thomashope.org.uk/beechey.htm

19:23, 25,04,2023, https://www.britannica.com/biography/Ilya-Yefimovich-Repin

17:19, 31.05.2023, https://www.gazetekadikoy.com.tr/edebiyat-hayatindan-hatirlamalar/ihsan-nler-lkeyi-geri-vitese-takmak

15:39, 3.08.2023, https://www.speeli.com/what-is-a-theme-in-art/

13:54, 9.08.2023, https://www.britannica.com/art/chiaroscuro

10:14, 17.09.2023, https://www.leopoldmuseum.org/en/exhibitions/137/max-oppenheimer

14:48, 17.09.2023, https://www.britannica.com/art/chiaroscuro

https://www.tripimprover.com/blog/the-anatomy-lesson-of-dr-nicolaes-tulp-by-rembrandt#:~:text=His%20body%20is%20partly%20shaded,which%20means%20shadow%20of%20death).
http://www.baskent.edu.tr/~tkaracay/etudio/agora/bilim/bilimnedir.html

GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel 1: El Brujo, 6.05.2023, https://cortedeimostri.files.wordpress.com/2015/05/stregone-di-trois-freres-confronto-con-disegno.jpg

Görsel 2: Trepanasyon uygulanmış kafatası, 6.05.2023, https://www.newhistorian.com/wp-content/uploads/2016/08/Crane-Trepanation-1.jpg

Görsel 3: Scamnum Hippocrates veya luxation tablosu, 6.05.2023, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/05/The_Scamnum_Hippocrates_or_luxation_table._Wellcome_M0010913.jpg

Görsel 4: Apollonius of Kitton, çıkık çene operasyonu, 6.05.2023, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f1/Apollonius_of_Kitton%2C_dislocated_mandible_Wellcome_L0005762.jpg

Görsel 5: Fu-jen Ming-t'ang't'u akupunktur çizelgesi, 6.05.2023, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/31/Chinese_Cheng-jen_Ming-t%27ang_t%27u._Wellcome_L0043664.jpg

Görsel 6: Cutting the Stone, 6.05.2023, https://www.phaidon.com/resource/230-bosch.jpg

Görsel 7: Bacak amputasyonu, Dünya Yara Cerrahisi kitabı, 6.05.2023, https://c8.alamy.com/comp/KMAJ84/medicine-amputation-of-limb-french-engraving-1528-KMAJ84.jpg

Görsel 8: The Surgeon, or The Extraction of the Stone of Madness, 6.05.2023, https://medicblogreloaded.files.wordpress.com/2011/12/05-el-cirujano.jpg

Görsel 9: Studies of an ox's hear, 6.05.2023, https://files.spazioweb.it/25/1f/251fb44a-f759-41e3-a816-d3fbc7463e68.jpg

Görsel 10: Vitruvius Man, 6.05.2023, https://substackcdn.com/image/fetch/f_auto,q_auto:good,fl_progressive:steep/https%3A%2F%2Fsubstack-post-media.s3.amazonaws.com%2Fpublic%2Fimages%2Fe831310f-152a-4a74-b904-8564d855af23_2258x3070.jpeg

Görsel 11: Leiden Anatomi Tiyatrosu, 6.05.2023, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/ff/Anatomical_theatre_Leiden.jpg

Görsel 12: De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp, 6.05.2023, https://ic.pics.livejournal.com/lj_magazine/70300696/6560238/6560238_original.jpg

Görsel 13: De anatomische les van Dr. Nicolaes Tulp kesit, 6.05.2023, https://ic.pics.livejournal.com/lj_magazine/70300696/6560238/6560238_original.jpg

Görsel 14: The Anatomy Lesson of Dr. Deijman, 6.05.2023, https://www.artforum.com/uploads/upload.002/id23078/article02_810x.jpg

Görsel 15: Dr. Deijman'ın Anatomi Dersi Rekonstrüksiyon, 6.05.2023, https://i.pinimg.com/originals/81/ec/1c/81ec1c60dc47def1636ce4a84f814eef.jpg

Görsel 16: Lamentation of Christ, 6.05.2023, https://ru.artsdot.com/ADC/Art-ImgScreen-3.nsf/O/A-9H6AFF/$FILE/Andrea-mantegna-after1471-the-lamentation-over-the-dead-christ.Jpg

Görsel 17: The Anatomy Lesson of Frederik Ruysch, 6.05.2023, https://aboutpaintingblog.files.wordpress.com/2018/01/039.jpg?w=1680

Görsel 18: Saint Cosmas and Saint Damian dressing a chest wound, 6.05.2023, https://imglib.ru/archive/img/eulbm8tx.jpeg

Görsel 19: The First Operation with Ether 6.05.2023, https://medach.pro/uploads/image/url/6187/paintings-11-1.jpg

Görsel 20: The Gross Clinic 6.05.2023, https://shaddowland.net/content/images/2017/12/Thomas_Eakins-_American_-_Portrait_of_Dr._Samuel_D._Gross_-The_Gross_Clinic-_-_Google_Art_Project.jpg

Görsel 21: The Agnew Clinic 6.05.2023, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8b/Eakins%2C_Thomas_-_The_Agnew_Clinic.jpg

Görsel 22: The First Attempt to Treat Cancer with X Rays 6.05.2023, https://www.altertuemliches.at/files/kunst_und_medizin_chicotot_georges_0.jpg

Görsel 23: The Insertion of a Tube 6.05.2023, http://www.storiadellamedicina.net/wp-content/uploads/2018/09/10.-Le-tubage-Georges-Chicotot-1904-huile-sur-toile.png

Görsel 24: The Surgeon E. Pavlov in the Operating Theater 6.05.2023, https://rossaprimavera.ru/static/files/84020d840155.jpg

Görsel 25: Der Billroth'sche Hörsaal im Wiener Allgemeinen Krankenhaus 6.05.2023,https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f0/Adalbert_Franz_Seligmann_-_Der_Billroth%27sche_H%C3%B6rsaal_im_Wiener_Allgemeinen_Krankenhaus_-_796_-_%C3%96sterreichische_Galerie_Belvedere.jpg

Görsel 26: Dr. Pean Operating 17.09.2023, https://i.pinimg.com/originals/63/fd/33/63fd33745b203e1b1acd977fefa58b6e.jpg

Görsel 27: Self-Portrait on the Operating Table 6.05.2023, https://arthive.net/res/media/img/oy800/work/555/714704@2x.jpg

Görsel 28: Max Oppenheimer, "Operation" 17.09.2023, https://uploads7.wikiart.org/00226/images/max-oppenheimer/operation-1912.jpg

Görsel 29: Operation 6.05.2023, https://www.lenbachhaus.de/fileadmin/user_upload/images/Schad_G_15550_A_4_ONLINE.jpg

Görsel 30: A Surgical Operation 6.05.2023, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/db/A_surgical_operation._Oil_painting_by_Reginald_Brill%2C_Wellcome_L0022440.jpg

Görsel 31: Modern Surgery and Anesthesia 6.05.2023, https://rossaprimavera.ru/static/files/a3309da00473.jpg

Görsel 32: Surgery, Harlem Hospital 6.05.2023, https://img1.liveinternet.ru/images/attach/c/0/33/642/33642526_1223882040_01.jpg

Görsel 33: Five Surgeons 6.05.2023, https://joewilderarts.com/wp-content/uploads/2018/10/5-Surgeons.jpg

Görsel 34: Contemplation Before Surgery 6.05.2023, https://flomaster.club/uploads/posts/2021-11/1636510866_4-flomaster-club-p-khirurg-illyustratsiya-krasivie-risunki-4.jpg

Görsel 35: Surgeons as Heroes 6.05.2023, https://joewilderarts.com/wp-content/uploads/2019/06/Surgeons-as-Heros-in-Surgery.jpg

Görsel 36: The Operating Thearte 6.05.2023, https://pbs.twimg.com/media/C75bpIfVwAAxOqS?format=jpg&name=4096x4096

Görsel 37: The Operating Thearte eserinden sonra paylaşılan fotğraf 6.05.2023,https://yt3.ggpht.com/ytc/AKedOLS6KZoNMBRdmIfXyMrcAa8COEUMvUqxb-KY7Xg1fw=s900-c-k-c0x00ffffff-no-rj

Görsel 38: The Reincarnation of St. Orlan 6.05.2023, https://brainyhumanity.com/userfiles/156/4863_14.webp

Görsel 39: The Reincarnation of St. Orlan 6.05.2023, https://userscontent2.emaze.com/images/4d71f857-d3e3-423f-8602-63e74ac76caa/4460ca34-cfff-4eaf-8ba6-3b8279692919.jpg

Görsel 40: 4th Surgery-Performance Titled Successful Operation 6.05.2023, https://newsroom.unsw.edu.au/sites/default/files/thumbnails/image/13._orlan_2.jpg

Görsel 41: The Birth of Venus 6.05.2023, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7d/Botticelli_Venus.jpg

Görsel 42: 4th Surgery-Performance Titled Successful Operation 6.05.2023, https://userscontent2.emaze.com/images/4d71f857-d3e3-423f-8602-63e74ac76caa/de476dbc-98c9-4cac-8731-78aa14892bba.jpg

Görsel 43: Ear on Arm 6.05.2023, https://kni.sh/viewsource-2015/images/ear.jpg

Görsel 44: Ear on Arm 14.09.2023, http://stelarc.org/media/img/thumbs/235_378.jpg